

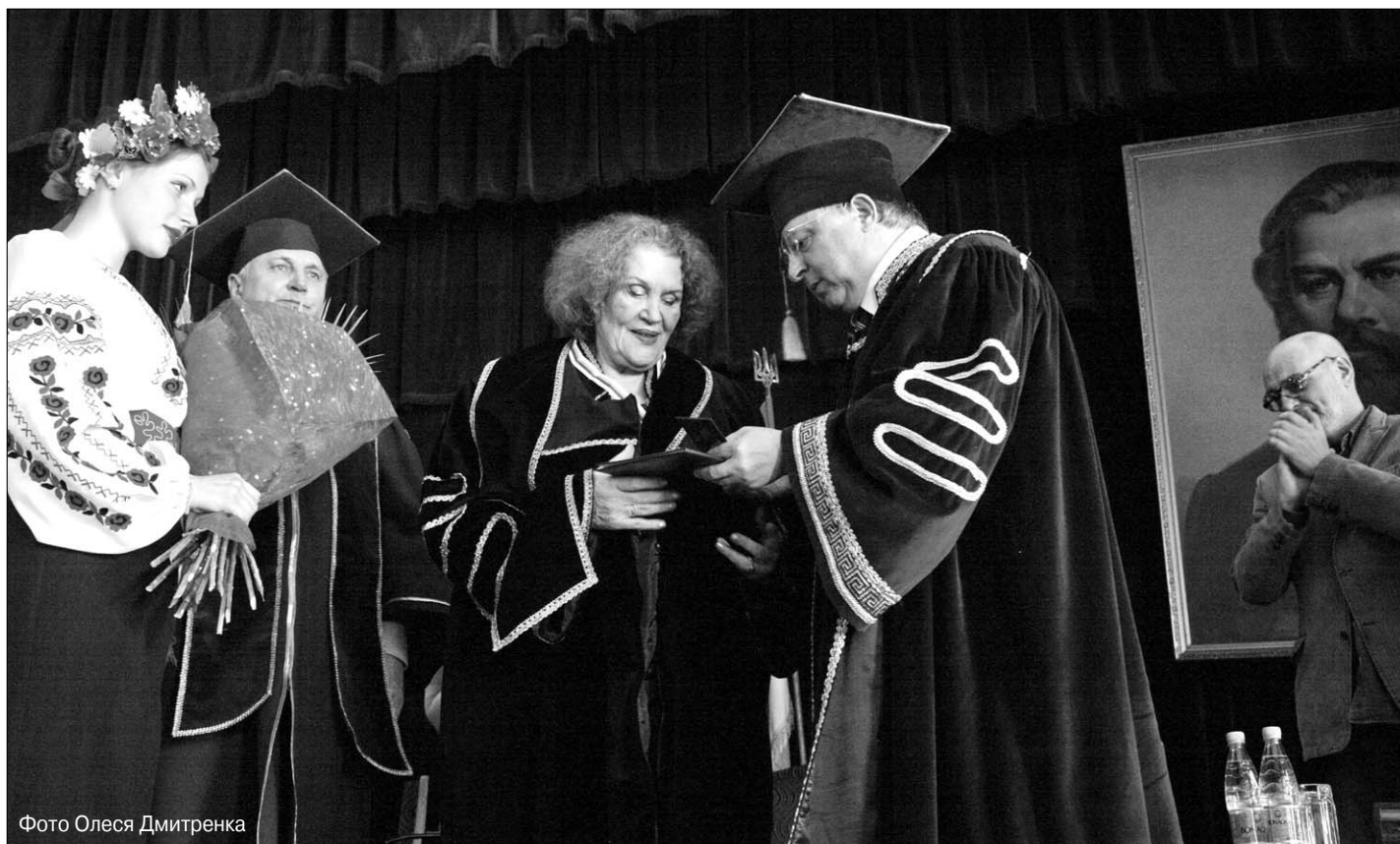
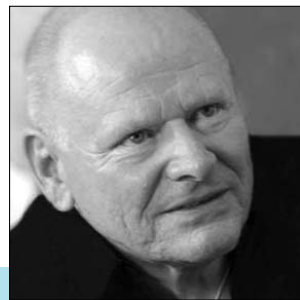

Фото Олеса Дмитренка

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ — МИКОЛА ЖУЛИНСЬКИЙ

2–3

1000-літні ДЗВОНИ СОФІЇ

7

ОБЛИЧЧЯ, ОСТРАХОМ НЕ СТЕРТЕ

20 вересня о 14 годині в актовій залі Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, як мовиться, яблуку було ніде впасти — професура й студентство очікували гостю, яку вітали оваціями і стоячи: поет, прозаїк, перекладач, культуролог Ліна Василівна Костенко віднині, за рішенням Вченої ради університету, є Почесним професором цього поважного навчального закладу, де здобувають вищу освіту 30 тисяч студентів, працюють 300 професорів і 600 кандидатів наук.

Колись цей виш називався Київським педагогічним інститутом імені М. Горького і там, у 50-х, відлучують його коридорами кроки молодіуської першокурсниці Ліни Костенко, яка, замість слухати лекції з основ марксизму-ленінізму, любила вслухатися в дзвони Володимирського собору і збирати осіннє жовте листя в ботсаді.

Згодом Ліна Костенко надала перевагу навчанню у Всесоюзному літературному інституті (була студенткою Назима Хікмета), видала свої перші поетичні збірки, написала кіносценарії, про неї заговорили як про зірку першої величини і... визнання стало вигнанням: поетеса замовкає на 16 років, бо етична і творча безкомпромісність були (і є!) її лінією оборони.

У лекції, виголошеній на честь Ліни Костенко, професор Володимир Погребенник детально схарактеризував усі періоди її творчого шляху, назвав книги, які принесли визнання і любов читачів, дали право назвати авторку поездороманів "Маруся Чурай", "Берестечко", книжок поезії "Річка Геракліта", "Гіацинтове сонце", роману "Записки українського самашедшого" моральним авторитетом українського суспільства.

Як зазначив ректор Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова Віктор Петрович Андрущенко, внесок Ліни Костенко у збереження національної культури — неоціненний. Так само як і її роль у становленні молоді особистості, "щоб зацвіли обличчя, острахом не стерті".

Прийнявши нагороду з рук почесного ректора університету Володимира Беха, Ліна Василівна Костенко звернулася до присутніх із лекцією (маємо надію, що зможемо її згодом оприлюднити), яку хочеться, за першим враженням, назвати "Під вольтовими дугами Голгоф". Безперечно, це була своєрідна параболка, кинута авторкою "Гума-

нітарної аурі нації" у часи 19-річної давності, адже "гуманітарної аурі вже майже не існує..." Це була яскрава характеристика поняття "шістдесятники" — бо це "не просто покоління, а когорта", детальний аналіз діяльного і творчого шляху цієї когорти, аналогії з минулим і нинішнім часами, а загалом — відверто заадресоване послання молодим.

На зібранні виступили видавці з "Либеді", де вийшли нові книги Ліни Костенко, письменники, зокрема Оксана Пахльовська, лауреат Національної премії імені Т. Шевченка, професор Римського університету "Ла Сап'єнца", яка щойно відзначила своє 55-річчя.

Шевченківський лауреат Ліна Костенко — тричі Почесний професор: Києво-Могилянської академії, Чернівецького університету, а віднині й Національного педагогічного університету. Втім ця видатна постать — давно вже Альма Матер українського духу, бо, хоч і "не було епохи для поетів, але були поети для епох", ми можемо чесно сказати, що живемо в епоху Ліни Костенко.

Кор. "СП"

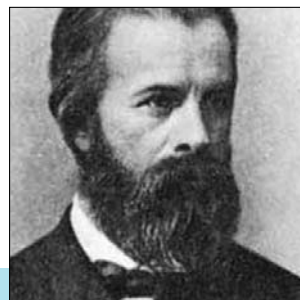

Фото Олеса Дмитренка

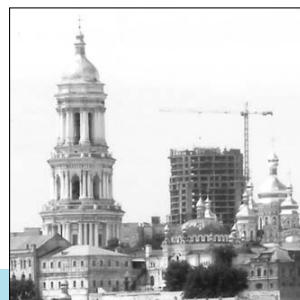
Фото Олеса Дмитренка

ПЕРШИЙ ЛІДЕР НОВОЇ ДОБИ

8

ЧОМУ ГИНЕ СТАРОВИНА?

10–11

ДОРОГА ІСТИНИ

12

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
академік НАН України

Україна на двадцятому році незалежності опинилася в надзвичайно складній ситуації. Чи не найбільшою проблемою виявилася криза віри. Народ залишився без духовної основи. Суспільні розчарування опустилися до критичної межі. Недовіра владі — судовій, виконавчій, представницькій, будь-якій — настільки категорично висловлюється, що суспільство неминуче потрапляє у кризове завихрення настроїв і переживань. Ті, хто нещодавно здобував політичні дивіденди на розвінчанні капіталізму як системи нещадної експлуатації мас, тепер є правлячим політичним класом, який не обтяжує себе моральними принципами та нарощенням інтелектуальної потуги. Старі комуністичні вовки з полами в класовій боротьбі іклами тепер успішно вигризують вставними щелепами в олігархів із Партії регіонів часто з їхньої ж ласки шматки жирного м'яса і ласо облизуються з телекранів. Поряд розкошують у стихії дикого капіталізму ними ж виплекані молоді шакали із середовища партійної та комсомольської номенклатури, в яких животи розбухли від бізнесового ожиріння і які люто клацають перламутровими зубами на всіх, хто їм наче задрить, — на демократів, соціалістів і комуністів, і особливо — на націоналістів... Вони люблять тільки себе. І вирощують тільки “зелений плід” та плекають інстинкт самозбереження, який на всякий випадок оточений чашкою німими “біжів”-охоронців. Гламурна бізнесова і політична еліта нарочитою демонстрацією розкоші, всевладності й безкарності провокує інший, не демократичний опозиційний резонанс, який може здетонувати жорстокий громадянський конфлікт. Замість продуктивних ідей, які б стимулювали вироблення директив щодо моделей і шляхів розвитку суспільства і держави, впроваджується в суспільну свідомість філософія споживання і життєвого успіху, базованого на аморальних засадах дикої “капіталізації”. Головний фетиш, перед яким схилиють голову не тільки ті, хто його викохав і огламував, а й ті, хто лише шукає свою дорогу в суспільному самоздійсненні, це товарно-грошові відносини. Тобто, інтереси. Власні передусім. Мимоволі зринають у пам’яті слова біблійного пророка Єремії: “Бо від малого до великого, кожен з них відданий користоловству, і від пророка до священика — усі діють облудно; лікують рани народу Мого легко, говорячи: “мир! мир!”, а миру немає. Чи соромляться вони, роблячи мерзоти? Ні, ніскільки не соромляться і не червоніють” (Біблія. Єремія. 6: 13–15).

Як бачимо, нічого нового від біблійних часів не з’явилося на цьому світі під сонцем — тенета Плутона намагаються обплутувати кожну владу від голови до п’ят і чи не кожна влада поривається боротися з користоловством, читай: із корупцією, тільки чомусь не з голови починають чистити владу, а з хвоста. Як рибу. Хоч як би ми прагнули обстоювати постулат: “Україна — демократична держава”, проте переважна більшість українців вважає, що сьогодні

ГІРКА ВТЕЧА ІЗ РАБСТВА

у владу вкоренилася кримінальна буржуазія і мафіозні структури, які системно легалізують диктатуру олігархів. Оскільки олігархи є найвпливовішими політичними гравцями у нашій країні, саме вони постукують пальчиками по політичному барометру, підганяючи показчик рівня політичної погоди в Україні до позначки “демократія”. Насправді вони “замовляють” таку погоду, яка дедалі виразніше означається терміном “авторитаризм”. Бо хто сьогодні контролює фінансові потоки в державі? Хто майже тотально володіє електронними засобами масової інформації? Хто керує Верховною Радою України, тобто, чію волю, чію політику виконує слухняно, за помахом руки “партрегіонального диригента” Чечетова депутатський корпус із контрольним пакетом голосів (читай: акцій)?

Отже, політичну погоду в Україні замовляють і забезпечують олігархи, які твердо стали на фундамент авторитаризму, але над собою розкрили парасольку із надписом “Демократія”. Здається, їм нічого не загрожує. Опозиційні політичні сили слабкі, бо розрізнені, інфіковані бацилами вождізму і загумінкового політичного авторитаризму. Велика частина населення політично пасивна, бо розчарована і дезорієнтована, нікому і ні в що не вірить. Звичайна українська людина переконана, що демократія нічим реально не забезпечена — не пропонує конкретного практичного, скажу більше — вигідного еквівалента. У чому громадянин України бачить реалізацію демократії? У справедливій владі? У чесному суддістві? У довірі до міліції? У вступі без хабара до університету? Можливо, народ побачив, як нова влада рішуче демонтувала старі політичні, ідеологічні, господарські структури й комуні-радянські символи разом із колишньою комуні-партійною, радянською, комсомольською номенклатурою? Ага, дочекались!

Більшість сучасних українських бізнес-політиків за характером політичного мислення — вихідці з недалекого минулого, де мораль, духовність, патріотизм не культивувалися, а нинішні декларації про входження у сферу реалій і цінностей європейської демократії — не стільки бажаний внутрішній поклик, скільки політична гра, розрахована на далеку перспективу.

Як можна здійснити модернізацію країни, як ефективно впроваджувати нові ринкові реформи, коли їхню реалізацію має забезпечувати старий адміністративний корпус і, головне, за старими командно-адміністративними схемами? Хіба не в цьому основна причина низької ефективності реформ 2010 року? Президент України Віктор Янукович у Щорічному Посланні до Верховної Ради України визнав: “Із задумів та планів на 2010 рік ми спромоглися реалізувати щонайбільше третину.

В чому я бачу причини низької ефективності? Перш за все, 2010 рік засвідчив, що далеко не в усьому влада і суспільство були готові до запропонованих змін. Бюрократизована державна машина, що виживала за будь-якої влади, по інерції намагається зберегти свої звичні механізми управління, свої адміністративні можливості та корупційні схеми тіньового заробітку”¹.

Усі сьогодні в Україні — і ті, що при владі, і ті, що в опозиції, — усвідомлюють, що корупція — це системне явище, яке вже глибоко закорінене в практику ефективного збагачення за допомогою тіньових схем і яке руйнує зсередини державу, людину, суспільство й загрожує правам і свободам громадян.

Для здійснення модернізації всіх сфер життя — таке амбітне завдання поставила перед собою нинішня влада — слід задіяти величезний комплекс державних механізмів, важелів і впливів громадського контролю, налагодити систему зворотного

зв’язку влади і суспільства, а головне, на що і зробила основну ставку Партія регіонів, це підвищити дієздатність органів влади, сформувати ефективно функціонуючу владну вертикаль.

Це був чи не найголовніший козир, яким нинішня влада вирішила зіграти в надії завоювати довіру громадян. Сподівалися, що в суспільній свідомості зберігся міф про “сильного лідера”, який владною, але справедливою рукою наведе лад у державі і вкаже шлях до щасливого майбутнього. Якщо й відбудеться певне обмеження громадянських прав і свобод, то успіхи в “наведенні порядку” легко перекриють ці несуттєві для значної частини населення ущемлення демократії.

Що ж, рішуче розширили владні повноваження Президента України, тепер у його руках сконцентрована велика влада, що й дозволяє йому і його Партії регіонів вмотивувати чи не в кожне державне крісло рідний регіональний зад. Та ще й терпеливо прибирати до рук органи місцевого самоврядування. Переїхали-пересіли свої, як правило, із Донецька і Макіївки, подеколи з інших, але східних, південних чи столичних кабінетів в інші, але вищі за престижністю офіси і давай командно-адміністративним методом модернізовувати інші регіони. І чи багато встигли висидіти? Тільки запарили зади, а що випулилось?

Уже Росія продифілювала бравурним маршем із транспарантом “суверенна демократія”, нав’язуючи “демократично” концепцію модернізації суспільства і держави “зверху”, тобто шляхом реалізації такої заманливої для наших регіоналів ідеології “вертикалі влади”. І на що напоролися? Чотирнадцять діячів культури і правозахисників Росії звернулися до правлячого тандема “Медведев-Путін” із листом, у якому наводять тривожні свідчення “зростаючої політичної кризи в Росії, кризи хибної ідеології “вертикалі влади” (“День”, 1 червня 2011 р.) і попереджають про катастрофу, що насувається. Здається, там натішилися “керованою демократією”, але нашим реформаторам тут справді “Москва — не указ”. Самі, видно, повинні влупитися лобом у стіну — тоді й розвіднеться. Можливо. Але золоте правило тих, хто продовжує спокушати історію симбіозним правлінням олігархів та бюрократів із комплексом командно-адміністративного синдрому, полягає в тому, щоб прибирати все до своїх рук і водночас проповідувати необхідність децентралізації, дерегулювання та делегування повноважень органам місцевого самоврядування, громадським інститутам.

...Нещодавно я побував на конференції за підсумками конкурсу на тему: “Україна: 20 років державотворення”, оголошеного Президентським фондом Леоніда Кучми “Україна” в лютому 2011 р. для студентів до 25 років. У конкурсі взяли участь 1100 студентів із 119 ВНЗ із 26 регіонів. На запитання “На що переважно спрямовані дії державної влади” найвищий відсоток — 51,5 — мала відповідь: “Захист інтересів окремих промислово-фінансових груп”. А найбільшою загрозою для України українські студенти вважають “ігнорування законів та корупцію” (50,5 %). На другому місці (37,1 %) внутрішньополітична нестабільність.

Проблема полягає передусім у тому, що переважна більшість населення країни відторгнута від політичного життя, бо на цьому плацдармі “воюють”, то атакуючи один одного, то влаштовуючи показне замирення, політична та фінансово-промислова еліти. Ясна річ, щоб не плуталися під ногами різні там “середнячки”, їх, тобто малий і середній бізнес, успішно відтісняють на політичний та економічний маргінес потужні політичні, бюрократичні та фінансово-економічні гравці. Тож не ви-

падково 88 % опитаних серед молоді, до 80 % людей середнього віку і 86 % — старшого віку протягом 12 останніх місяців 2009 року не брали участі в жодному суспільно-політичному заході². На жаль, відторгнення населення ще більше посилюється порівняно з 2009 роком. І ця суспільно-політична пасивність переважної більшості громадян України свідчить про кризу людської зацікавленості в залученні громадян до політичного життя, про відторгнення їх від процесу прийняття соціально значущих рішень.

Натомість ігнорування законів, а в цьому приклад народів показала влада, призвело до того, що люди не хочуть дотримуватися встановлених офіційних норм і правил, демонструючи недовіру до судів, міліції та виконавчих органів влади.

Отже, суспільна довіра до правопорядку підірвана.

Усе це наслідок розриву інтересів політиків і народу, зрощення влади і бізнесу, яке й породило нині суший кланово-номенклатурний капіталізм. Ми вже бачимо зараз, що влада прагне контролювати олігархічні групи, видно, запозичуючи досвід північного сусіда, хоча насправді кланово-олігархічні групи поки що успішно контролюють владу. Тому модернізація держави — справді єдиний наш стратегічний вибір, що підтверджують відповіді 1100 опитаних конкурсантів. На запитання: “Що необхідно зробити для зміцнення незалежності України?” найбільший відсоток — 36,0 — отримала відповідь: “Здійснити ефективні політичні та економічні реформи”. Далі — 27,4 % — “підвищити ефективність влади” та “запровадити дієву систему подолання корупції” (25,2 %).

Українське студентство причини наших проблем і бід вбачає передусім у слабкості та неефективності нинішньої влади, в ігноруванні законів і в корупції, у частковому лише забезпеченні конституційних прав і свобод громадян (57,4 %), у слабкому розвитку інститутів громадянського суспільства, передусім громадських організацій (62,8 %), у відсутності самодостатніх територіальних громад та органів самоврядування, необхідність створення яких обстоюють 57,8 % опитаних.

Українська молодь бачить і відчуває, що монополізація влади не є панацеєю від тих проблем, які постають у процесі модернізації країни. Про що, скажімо, свідчить те, що Партія регіонів прагне заповнити своїми, “нашими”, людьми державні структури на всіх владних рівнях? Не тільки про монополізацію однією партією влади, а й про відсутність в її кадрових “запасниках” фахівців із модернізації. Відомо, що така кадрова політика до добра не приведе, бо для багатьох регіоналів головне — бізнес, а успіх у цій сфері залежить від ступеня наближення бізнесу до влади. І тут неминуче з’являються такі бажані для державних чиновників тіньові корупційні послуги і корупційна рента.

Чим похвалитися нам на двадцятому році незалежності? Вітчизняна економіка й досі не структурована, не відповідає модернізаційним запитам, державні інститути слабкі, без налагоджених механізмів функціонування в умовах модернізації. Країну й далі “переслідує” політична нестабільність, яку провокують часті “поривання” в стихію виборчих перегонів. Відчувається наростання боротьби між новою владою та олігархічними структурами, які хочуть і далі контролювати сферу бізнесу та виборчі процеси, бо не готові змиритися із обмеженням їхнього доступу до ресурсів і влади.

Українське суспільство, незважаючи на запевнення Президента України Віктора Януковича та його Партії регіонів нарешті “зшити” регіони держави, й далі перебуває в стані фрагментарного поділу передусім у

регіональному, ідейно-політичному, соціально-економічному й мовно-культурному планах. Більше того, ця розколотість ще й активно стимулюється, посилюється провокативними заходами (чого тільки варті закон про прапор перемоги і до яких наслідків він привів), що ще більше ускладнює процес формування національної солідарності, консолідованого суспільства. Гуманітарна політика держави виявилася невиразною, неефективною, якщо не сказати, провальною. Про це свідчить посилення морально-психологічної апатії населення, духовне знесилення українського суспільства, поширення ідеології споживацтва, цинічного прагматизму, правового нігілізму, відсутність смисложиттєвих орієнтацій української людини.

Здавалося б, є один позитив: відновлення добросусідських стосунків із Російською Федерацією. Але якою ціною? Що внаслідок підписання Харківських угод одержала Україна? Парадокс: найвищі ціни на газ у Європі. Збільшення товарообігу? Так, але в цьому товарообігу російський імпорт переважає майже на 2 млрд. доларів. Крім того, Росія прописалася своїм Чорноморським флотом хтосьна на скільки десятків років в Україні, господарюючи в Криму і поширюючи свою інформаційну експансію на весь український цивілізаційний простір. Влада пасивно споглядає все це, демонструючи свій так званий нейтральний, точніше, позаблоковий статус, насправді ж поволи всовує Україну в пашу нового Союзу, тепер Митного, і ледве відбивається від реструктуризації “Нафтогазу”, ядерної енергетики, авіаційної промисловості... Але це до пори до часу. Кредити від Міжнародного валютного фонду, від Світового банку не надходять безкінечно. Треба ж починати їх гасити, віддавати. До речі, зовнішній борг України зріс 2010 року на 5,1 млрд. дол. США. 1 травня 2011 року становив 463,3 млрд. грн. І лише цього — 2011 — року, відповідно до графіка виконання урядових зобов’язань, Україна має виплатити 10,06 млрд. дол. зовнішнього боргу.

А громадське протистояння з неспрогнозованими наслідками зріє. Розшарування верств населення України поглиблюється — більшість громадян думає передусім про хліб насущний, і правителям здається, що українцям властива якась фаталістична покора владі. Мовляв, українці, принаймні переважна більшість, сповідують біблійну істину: “Кожна влада від Бога”, — чого тоді обурюватися, протестувати, вибухати гнівом непокорі? Якщо хтось і нагадає про Помаранчеву революцію, то можна сказати у відповідь, що це лише національний епізод. Для українців головне — добробут, сім’я і спокій, а громадянські права і свободи — ми ж їх гарантуємо, Україна — демократична держава.

Визнаний моральний авторитет нації Любомир Гузар стверджує: “Народ для збереження порядку має влади слухатися. Принаймні, коли вона не виступає проти Божої волі. Коли ж влада починає виступати проти Божого порядку, кривдить людей, народ має право виступити проти влади — до такої міри, щоби владу усунути”³.

Прикро визнавати, але всі ці проблемні напруги, які наелектризують суспільну атмосферу, надто довго випробовують народне терпіння і не стимулюють людей до боротьби за свої права і свободи. Дуже глибоко в’їлися у свідомість і почуття української людини оте рабське послухенство, готовність до конформізму, до пристосування, бажання в покорі виживати за будь-якої влади, жертвуючи навіть своєю національною гідністю, моральними принципами, світоглядною позицією. Тому ми так ліниво знімаємо з себе ті рабські шати покори і мімікрії, які на нас “одягли” колонізаторські режими, особливо комуністична влада. На жаль, дорогу від “темного царства” — від рабства до Храму свободи ми, українці, долаємо без особливого успіху в зміні умонастроїв і суспільної свідомості.

Правда, незалежна Україна має вже благородний революційний досвід мирно-

го усунення тієї влади, яка не забезпечила людські права і свободи, не відкрила перспективи досягнення людиною життєвого успіху, передусім матеріального добробуту, миру, спокою, стабільності, справедливості, порядку. Українці дуже чутливо, хоча й із дивовижним терпінням реагують на переродження влади і насамперед бояться за своє благополуччя — матеріальне, за сім’ю, здоров’я, за спокій у країні, за справедливість і порядок.

Адже в ієрархії цінностей української людини, як свідчать соціологічні дослідження Центру Разумкова (“Дзеркало тижня”, № 21, 11 червня 2011 р. і № 22, 18 червня 2011 р.), здоров’я, сім’я, добробут посідають перші місця, тому 53,9 % населення України готові вийти на вулицю з протестом у разі значного погіршення умов життя. Вже більше половини населення України готове було у червні ц. р. до активних протестних акцій, тоді як у березні, за опитуванням Інституту Горшеніна, готових виходити на вулиці та брати участь у акціях протесту було 45,3 %.

До речі, тільки 2,6 % респондентів готові сьогодні вийти на вулиці на підтримку чинної влади. Отже, в ситуації соціального занепаду, загострення моральної деградації суспільства, нарощення в масовій свідомості песимістичних настроїв особлива відповідальність за майбутнє держави лягає на владу. І не лише тому, що в більшос-

ті громадян України ще й досі сильні патерналістські настрої — понад половина опитаних (57,1 %) вважає, що саме держава зобов’язана підтримувати соціальну справедливість у суспільстві, не допускаючи великого розриву в доходах і забезпечуючи матеріальний добробут громадян (“Дзеркало тижня”, № 21, 11 червня 2011 р.).

Проблема в іншому — в тому, що люди на чекає від влади реальної, надійної підтримки в реалізації її планів, її творчих можливостей, здібностей, а цієї підтримки нема. Тому й немає у більшості громадян надії на кращий день, перспективи поліпшення життя, немає реальних життєвих стратегій. Це криза — гуманітарна, в її основі моральна деградація суспільства, духовне знесилення нації. Це криза — світоглядна, культурна, тому вона найнебезпечніша. Хіба ми не бачимо, в якому стані національний культурно-інформаційний простір? По суті, він окупований, бо перебуває в зоні російських зовнішньополітичних інтересів. Тепер, за владарювання Партії регіонів разом із комуністами та іншими політичними спекулянтами відбувається активне залучення прорадянських сенсів до політичної риторики та інформаційних “зомбувань” суспільних настроїв.

Про проблему “радянзації” українського суспільства слід говорити окремо, хоча вона безпосередньо пов’язана із втягуванням України в євразійську систему цінностей, яку так активно впроваджує в Україні одіозний “Русский мир”. Невже нинішній українській владі не є очевидним те, що адепти “Русского мира”, а це

переважно впливові російські політики та Московський патріархат, виношують далекосяжну мету: встановлення повного контролю над економічним, політичним, культурно-інформаційним, конфесійним просторами України. І для цього використовують різноманітні важелі впливу — від візитів Патріарха Кірила в Україну до зазіхань на “Нафтогаз” та “запрошень” до Митного союзу. Особливо активно розігрується “мовна карта”, ввійшло в системну практику інформаційне “промивання” українського суспільства. Передусім російських національних меншин та російськомовного населення з метою “зарядження” суспільних настроїв ідеєю “восточнославянського мира”.

Хто, як не Партія регіонів, намагається ухвалити такий мовний закон, який звужує і так обмежені можливості функціонування української мови? Хіба не ця ж правляча партія підтримала провокативний законопроект про так званий прапор перемоги — червоний прапор кривавої комуністичної диктатури? Хіба не їхній представник намагається звужити простір української мови в освіті та науці? Як тут не згадати слова гніву, обурення і болю, висловлені 1913 року поетом і публіцистом “Української хати” М. Сріблянським, які так промовисто свідчать про сучасну культурно-інформаційну атмосферу в Україні: “Хто заповнив усі містечка і села України

ся особливо гострими проблемами, насправді не є дискусійними, укр. актуальними, важливими для переважної більшості українського населення. Для політиків — так, бо це спекулятивно виграні теми. Адже в цьому ж Щорічному Посланні сказано: “Так, лише 7 % громадян України відносять мовне питання, а саме проблему державного статусу російської мови, до числа 25 основних життєвих проблем, що їх непокоять”⁵.

Не було б провокативних політичних ініціатив щодо другої державної мови — російської, не було б і проблеми мовного розколу України, а головне — швидко б знайшли суспільний консенсус, порозуміння і злагоду. Але нинішня влада не поспішає формувати цілісну систему ціннісних орієнтацій, яка б консолідувала українське суспільство і була мобілізуючим орієнтиром у діяльності громадян і державних інститутів.

Ідеться, врешті-решт, про загальнонаціональну ідею, завдяки якій можна було б “зарядити” дух народу, суспільні настрої енергією державного самоздійснення і консолідувати націю, зупинити моральну деградацію та духовне знесилення українського суспільства.

Як мудро висловився Папа Іван Павло II під час перебування в Україні у червні 2001 року: “Народ гине, якщо занепадає його дух. Народ зростає, якщо його дух щоразу підноситься: такий народ ніяка зовнішня сила не може знищити”.

Ідеології споживацтва, збагачення будь-якою ціною, цинічному прагматизму і правовому нігілізму слід протиставити такий ідеологічний комплекс, таку систему смисложиттєвих орієнтацій, яка б підносила дух нації, зміцнила віру в кращі дні кожної людини і України, “гасила” ті гарячі сполохи суперечностей соціокультурного, мовного, конфесійного і, ясна річ, міжрегіонального характеру.

Це чудово розуміє українська молодь. Ті 1100 учасників конкурсу на тему: “Україна: 20 років державотворення”, які, нагадую, представляли 119 ВНЗ із 26 регіонів, на запитання: “Який вплив має національна ідея на розвиток України?” 84,6 % опитаних відповіли: “Відсутність національної ідеї стримує державне будівництво”. А національна ідея має бути передусім спрямована на захист інтересів усіх громадян України (58,0).

Ці майже 85 % респондентів, які переконані, що саме відсутність національної ідеї є найголовнішою перешкодою успішного державного будівництва, думали, я переконаний, про національну гідність, про авторитет і цивілізаційне мужіння рідної держави, про наповнення вітальною енергією українців та про усвідомлення ними спільної мети — побудови демократичної, економічно й духовно потужної, процвітаючої незалежної України.

Яке промовисте свідчення українського студентства про свою відповідальність за долю держави! Адже національна ідея має єднати націю, будити приспаний принизливим невільництвом дух, вселяти у суспільну свідомість віру в кращий день свого буття і буття народу, держави, плекти братолюбство, порозуміння і злагоду. І як тут не згадати “Молитву” Тараса Шевченка, його заповіт і нам:

*А всім нам вкупі на землі
Єдиномисле подай
І братолюбіє пошлю.*

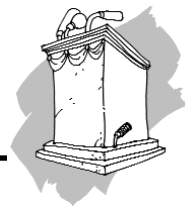
¹ Модернізація України — наш стратегічний вибір. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К., 2011. — С. 15.

² Див: Українське суспільство 1992—2009. Динаміка соціальних змін. Інститут соціології НАН України. 2009.

³ Любомир Гузар. Закон — основа основ. — Дзеркало тижня. — № 21. — 11 червня 2011 р.

⁴ Модернізація України — наш стратегічний вибір. — С. 52.

⁵ Там само. — С. 53.

Ілько ДУВАНСЬКИЙ,
член “Просвіти”,
м. Луганськ

З огляду на події останнього часу, в Україні загалом та на її східних теренах зокрема (репресії проти опозиції, закриття українськомовних шкіл, спроби ревізії мовного законодавства тощо) цілком закономірним є нещодавній візит до Луганська московського патріарха Кіріла (Владимира Гундяєва).

Цей візит був не випадковим, адже відбувався у контексті ініційованої самим Кірилом програми побудови “Русскава міра”. Заздалегідь із відома та з благословення центральної та місцевої влади по місту було встановлено бігборди й розвішано банери із таким текстом: “Луганчане с любовью приветствуют своего Патриарха”. Ці месиджі викликали чимало запитань у луганців: “А чий же тоді Митрополит Володимир, якщо Кіріл — наш?” Сам приїзд духовної особи супроводжувався нечуваними заходами безпеки, наче в Луганську живе найбільше, ніж будь-де, “українських буржуазних націоналістів”, які лише й думають, що про знищення “каноніческава православія”. Уже згодом, по від’їзді патріарха, мешканці обласного центру вжахнулися, яку дірку в міському бюджеті зробили керманічі Луганська обслуговуванням візиту (за деякими підрахунками, приїзд Кіріла обійшовся в 10 % від річного бюджету міста — і це тоді, коли обласний центр гостро потерпає від недофінансування основних соціальних проєктів, постійно підвищуються тарифи на комунальні послуги й проїзд у транспорті).

“Гідними” підспівувачами місцевих владомощів виявилися окремі представники нібито “українського” козацтва, які зустрічали московського попа — патріарха Кіріла — в луганському аеропорту. Крім того, ці ж “козачки” охороняли його дорогою

ЯКЩО КІРІЛ «НАШ», ТО ЧИЇ Ж МИ?

до центру міста й під час служби у Володимирському соборі, де намагалися цілувати не тільки руку, а й стопу “канонічного” первосвященника. Це нагадувало поведінку деяких козаків і старшин після Батуринської трагедії, коли, виконуючи волю царя Петра, вони поїхали до Глухова обирати “лояльного” гетьмана.

Гість зі столиці сусідньої держави перебував у нашому краї два дні, впродовж яких не лише правив літургії, а й зустрічався з найвищими посадовцями Луганська й області — головою облдержадміністрації В. Пристюком, головою обласної ради В. Голенком, луганським міським головою С. Кравченком, а також головою фракції Партії регіонів у Верховній Раді України О. Єфремовим. Про що могли розмовляти названі особи з патріархом, залишається тільки здогадуватися, — але явно не про незалежну Україну й не про Українську помісну Православну Церкву. А таки про що

ж, якщо, згідно з Конституцією України, Церква в нас відокремлена від держави? І друге запитання — до pana Табачника: на якій підставі керівники низки вишів і ліцеїв Луганська створювали масовку для проповідей заїжджого попа?

Вельми показово, що одну з богослужб заїжджий патріарх відправляв не де-небудь, а... біля пам’ятника вождів світового пролетаріату, війовничому безбожникові товаришу Леніну. При цьому частину “прихильників” тов. Гундяєва склала примусово привезена на Театральний майдан молодь зі Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля та Луганського національного аграрного університету, який відомий в усій Україні найжорсткішим адміністративним ресурсом.

Прагнучи гідно протистояти “арії московського гостя”, українські патріоти Луганщини вранці 15 вересня провели свою ак-

цію, розгорнувши на Ярмарковій площі обласного центру найбільший у світі Державний прапор України розміром 50х30 м. Ініціатором цього заходу, який підтримали усі свідомі українці Луганська, виступило обласне об’єднання товариства “Просвіта” разом з обласними партійними організаціями національно-державницького спрямування. Треба наголосити, що ця акція відбулася, попри незаконну заборону луганського міськвиконкому на її проведення, зняту лише напередодні рішенням суду. Імовірно, тут не обійшлося без втручання київської влади, на думку якої, “луганські таваріші” слішком много на себя берут”.

Місцеві провладні ЗМІ, із захватом висвітлюючи відвідини Кірилом обласного центру, водночас “не забували” й про цю акцію українських патріотів, уже традиційно характеризуючи їх зневажливими ярликами: “націоналісти”, “бандьори”, “аранжевіе”

тощо, притому забуваючи, що народ уже сам добре розуміє, хто є хто: насправді самі можновладці та їхні трубадури — це російські шовіністи, “раби, підножки, грязь Москви”.

Представники місцевої влади й самі не заперечують політичного підтексту візиту московського патріарха. З цього приводу висловився (обмовився?) генеральний директор Луганської обласної державної телерадіокомпанії Родіон Мірошник: на його думку, саме тепер, коли між Україною й Росією намітилися економічні суперечності, вкрай важливо зберігати духовну єдність. І дехто зі служителів Церкви йому підспівує, заявляючи, що “Україна була, є і буде в орбіті Московського патріархату”. Тим самим стає зрозуміло, що ці діячі насправді працюють на розкол України, розбрат у її суспільстві на угоду “руссаку міру”.

Завершуючи свої відвідини Луганська, Кіріл Гундяєв пообіцяв ще неодноразово навідуватися сюди, бо дуже йому тут сподобалося. Московський патріарх заявив, що він не збирається позбавляти предстоятеля УПЦ МП Володимира незалежності в управлінні. Що за цим стоїть — зрозуміло. Незрозуміло інше — як довго офіційний Київ спостерігатиме за тим, що відбувається на крайніх східних теренах держави. Чи не час згадати, що Україна, згідно з її Конституцією, є унітарною державою, й нікому не дано підривати її суверенітет і територіальну цілісність, що особливо актуально у світлі президентського месиджу про невідворотне покарання для всіх, хто перевищує власні службові повноваження. І що рано чи пізно кожному, хто бере участь у руйнуванні української державності, доведеться відповідати перед Законом.

Ірина МАГРИЦЬКА,
м. Луганськ

З усіх пасажирів мені пошастило чи не найбільше, бо в моє купе сіли священник, його помічниця і з ними — дванадцятирічний хлопець. Тільки-но потяг рушив, до “батьюшки” стали по черзі підходити всі жіночки в хустках і, склавши смиренно руки й опустивши очі, просили в нього благословення. Батьюшка милостиво клав на їхні руки свою правицю, і ті раболіпно її цілували; у лівій руці священник тримав мобілку, яка часто дзвонила, перериваючи ритуал. Уранці ця процедура повторилася.

Священник більше обговорював по телефону оргпитання, пов’язані з пікетуванням “православними” Верховної Ради з вимогою заборонити застосування ідентифікаційних кодів для

громадян і впровадження пластикових паспортів та відвіданням Києво-Печерської лаври, і побіжно вирішував питання ночівлі й харчування. Жіночки розмовляли мало, більше читали Святе Письмо.

ДРИМУЧЕ НЕВИГЛАСТВО ЧИ МРАКОБІССЯ?

Я, виявивши настирливе бажання поспілкуватися, отримала від тих жінок багато цікавої інформації: про те, що їхня церква — єдина канонічна православна церква, а всі інші — то “розкольники”, “відступники”; що українці та росіяни — єдиний народ; що старослов’янська є живою мовою і в неї велике майбутнє, а українська — це штучна мова, і виникла вона з російської шляхом міксування з польською та австрійською; що Україні треба якнайшвидше злитися з великою

ПРИМУС ДО «РУССКОГО МІРА»

Нещодавно, їдучи з Луганська до Києва, я мала нагоду спілкуватися з носіями ідеї “русского міра”. Зупиняючись на станціях Комунарськ, Микитівка, Дебальцеве, потяг наповнювався численними жіночками різного віку в довгих сукнях і хустках і менш численними бородачами з довгим волоссям, зібраним у пучок — у рясках або в мирському одязі.

Росією, бо в нас одне коріння; що католики та уніати — це породження диявола (про це свідчить такий “факт”: одного разу, коли католики молились у костелі, на них упала стеля й після цього в них повиростали хвости)... Мені стало шкода не жінок, а хлопчика, який усе це слухав і, напевно, вірив оповідачам.

Просвіщали мене співрозмовниці дуже серйозно, а коли я спробувала спростувати їхню маячню, в розмову втрутився священник і спитав, де я, така розумна, працюю. Мені кортіло сказати, що я філолог і викладаю у вишій старослов’янську мову, але я вирішила цього не робити, бо спало на думку те, що майже 70 % православних священників у радянський час активно співпрацювали з КГБ...

Тоді я спитала у батьюшки, чи вважає він правильним те, що його колеги з Луганщини забороняють людям сповідатися україн-

ською мовою, агітують у церкві за певного кандидата у президенти, перепродують горілку і тютюнові вироби і “псують” місцевих дівчат? До честі мого співрозмовника, він сказав, що так робити негоже, а ось я не маю жодного права засуджувати “святих отців”, бо це — великий гріх. Як, до речі, є великим гріхом і те, що я вдягнена у штани, а не в спідницю, і до церкви я, мабуть, ходжу з непокритою головою. Тож мені, як заявив священник, не бачити Царства Небесного. Єдине, що може мене врятувати — це навернення до їхньої “єдино правильної церкви”.

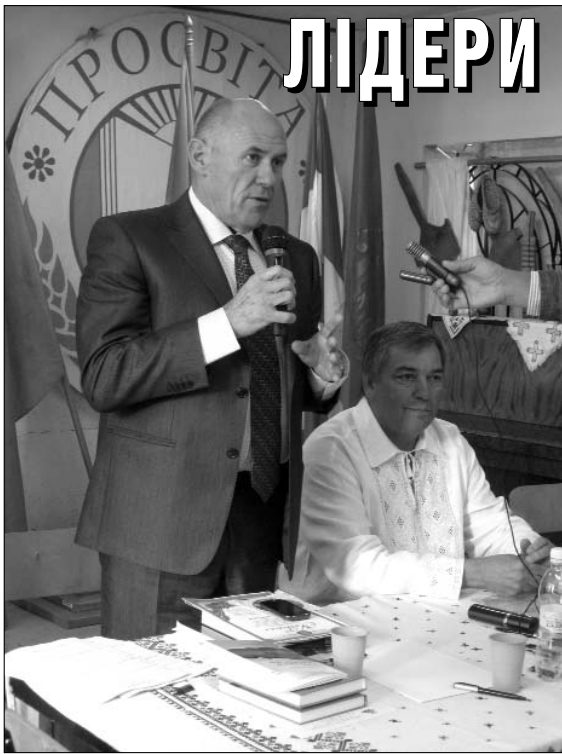
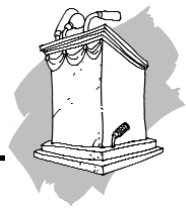
ПАТРІАРХ НАЙКАНОНІЧНІШОЇ ЦЕРКВИ — КІРІЛ

Кіріл цього року відвідує Україну вже вчетверте. Тепер він прибув до Луганська, офіційно — з нагоди 20-річчя Луганської єпархії. Зі своїм пастирським словом очільник РПЦ звернувся

до луганців двічі. Спочатку — у Свято-Володимирському кафедральному соборі, де митрополит Луганський і Алчевський Іоанікій назвав його “ангелом Руської (?) православної церкви”. А потім — на Театральній площі, яка може вмістити найбільшу кількість людей у місті.

Луганськ досі є носієм знаків тоталітарної доби, яких тут багато. І на Театральній площі сьогодні гордо бовваніє пам’ятник Леніну. Тож аби не дуже бентежити патріарха, сцену, де мала правитися літургія, розвернули перпендикулярно до вождя світового пролетаріату.

У своєму пастирському слові Кіріл говорив про Луганщину, якою “приростає економічна міць України” (відверто кажучи, заїжджий гість не в темі, адже економіка області сьогодні в повній депресії), про “народ Донбасу”, який “ревно оберігає православному віру”, і про наше спільне

ЛІДЕРИ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА НА ЛУГАНЩИНІ

Проведення в серпні цього року під егідою Світового конгресу українців V Всесвітнього форуму українців у столиці нашої держави не стало разовою акцією, під час якої співвітчизники з усього світу розповіли одне одному про наболіле. Навпаки, цей форум став лише початком нового етапу копіткої роботи з широкими колами патріотичної громадськості та владою в Україні. Підтвердженням тому є розпочате цього тижня Генеральним секретарем Конгресу паном Стефаном Романівим турне всіма областями держави, в ході якого зав'язується живий діалог із тисячами небайдужих до долі своєї нації громадянами. Показово, що найперше Стефан Романів зі своїми однодумцями відвідав східні області — найпроблемніші в контексті національно-державного будівництва, де й питань до речників закордонного українства накопичилося найбільше.

Одна з перших зустрічей представників громадськості з очільниками Світового конгресу українців

ців інших населених пунктів) до спілкування з лідерами української діаспори та всеукраїнських патріотичних сил.

На початку зустрічі, після прочитання настоятелем храму “Царя Христа” УГКЦ, що в Луганську, просвітянським активістом о. Михайлом Ющишином молитви “Отче наш”, слово мав Стефан Романів. Він стисло охарактеризував роль і значення СКУ на сучасному етапі, підкресливши, що сьогодні йдеться про широкий діалог з українцями півдня, центру, сході й заходу України, а не надання членам патріотичних об'єднань в Україні готових порад у кожній конкретній політичній ситуації. Почергово виступили його соратники — лідер профспілкового руху “Народна солідарність” Олексій Кляшторний, головний редактор всеукраїнської газети “Шлях перемоги” Віктор Рог, виконавчий директор Центру національного відродження Тарас Рондзістий, а також голова Молодіжного націоналістичного конгресу Сергій Кузан та

представник Української інформаційної служби Андрій Вальчишин, кожен із яких із позицій певного напрямку спільної національної роботи висловив свій погляд на події, що сьогодні відбуваються в Україні, та роль і місце в них організованого патріотичного руху титульної нації. Усі промовці були єдині в тому, що тепер, як ніколи, потрібна єдність у лавах свідомої української громадськості, яка в умовах політичних переслідувань, що знову розпочалися в нашій державі, на решті, поволі вимальовується.

Після виступів високих гостей слово мали самі луганці, які порушували найактуальніші громадські та політичні проблеми. Зокрема представник Старобільського районного Комітету опору диктатурі Володимир Винник виголосив заяву, в якій зокрема звернувся до урядів західних країн із пропозицією заморозити банківські рахунки нинішніх українських можновладців у зв'язку зі згортанням ними демократичних засад життя нашої держави. Від імені науковців слово мала професор кафедри історії України ЛНУ імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук Ольга Борисова; вона наголосила на необхідності тісних зв'язків науковців і представників творчої інтелігенції Луганщини з українцями світової діаспори. Ця пропозиція викликала зацікавленість у гостей. Відповідальний секретар Луганського обласного об'єднання товариства “Просвіта” Дора Тимошевська зазначила, що інформаційний простір треба завоювати власними силами, з більшою ініціативою й використовувати вже наявні зв'язки з громадськістю, насамперед Росії, Австралії, Канади (навела приклади конкретних спільних справ обласної організації Союзу українок України з Союзом українок Австралії). Про цікаві справи українців Австралії говорила й представниця

Союзу українських організацій Австралії Надя Романів.

Шановані гості привезли до Луганська великий комплект літератури з ідеології українського націоналізму, історії національно-визвольного руху та життєписи окремих його діячів, частина яких була подарована просвітянській книгозбірні центру “Відродження”, а решта розповсюджувалася серед присутніх активістів, маючи значний попит.

Після закінчення зустрічі з українською патріотичною громадськістю обласного центру, організатором якої виступив голова Луганського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” Володимир Семистяга, представники Світового конгресу українців, залишивши записи в книзі почесних гостей центру “Відродження”, відбули до Стаханова. Там їх зустріли хлібом-сіллю, вручили квіти просвітяни, члени громадських і політичних об'єднань, українські козаки, освітяни (керівники шкіл), представники бізнесу, пенсіонери, керівники підприємств, старшокласники, студенти із міст Стаханов, Брянка, Алчевськ, Попасна, Лисичанськ, Луганськ, Новопопелівського району. Більшість присутніх були у вишиванках.

У виступі Стефан Романів підкреслив: “Нам треба йти до людей, розбудовувати громадський рух, впливати на суспільну свідомість, достукатися своїми аргументами до душ українців, запалювати їхні серця своїм прикладом. Ми відчуваємо відповідальність перед Україною і маємо бути гідними жертвовного чину її героїв”. Стаханов вразив гостей відвертістю молоді та її певною заобов'язаністю (в її свідомості досі побутує хибний міф про те, що Степан Бандера — кримінальний злочинець, від рук якого загинуло багато безневинних людей; а також про те, що нібито Голодомор 1932—1933 рр. в Україні — не ге-

ноцид українського народу, тому що голод був і в Росії, і в Казахстані, і на Кубані).

Прозвучала й критика на адресу гостей. Місцеві підприємці, зауваживши дещо загальний характер виступів керівників СКУ, запропонували плани конкретної економічної співпраці із закордонним українством.

Голова Луганського обласного об'єднання “Просвіта” Володимир Семистяга вручив просвітянські нагороди: медалі “Будівничий України” — голові Стахановського міського об'єднання “Просвіти” Ніні Гейко та отаманові “Східного козацтва України” Сергієві Борисенку, Почесну грамоту — редакторів луганського часопису “Козацька варта” Вікторові Козлову, а також привітав нагороджених і всіх присутніх від імені народного депутата України, голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка Павла Мовчана.

Наші гості віднайшли час і на покладання квітів до пам'ятника Тарасові Шевченку в Луганську. До речі, луганці вдячні Світовому Конгресові українців за велику фінансову підтримку, яку надало світове українство 1998 року під час спорудження пам'ятника Кобзареві в нашому обласному центрі.

Намічені конкретні плани подальшої співпраці громадськості Луганщини зі Світовим конгресом українців та іншими всеукраїнськими патріотичними об'єднаннями.

Відвідини Донецька, Макіївки, Запоріжжя, Дніпропетровська, Кривого Рогу для наших гостей будуть підсилені позитивними враженнями й емоціями від зустрічей на Луганщині.

**Прес-центр
Луганського обласного
об'єднання ВУТ “Просвіта”
імені Тараса Шевченка**

“отечество”. А ще він розповів (мабуть, для “розкольників” і “відступників”) красномовну притчу про вигнання легіону бісів з одержимого і загигель стала свиней, відтак побажав присутнім “не піддаватися ересі”, “триматися справжньої православної віри, виховувати в ній своїх дітей і внуків, зберігати єдність Матері-церкви, пам'ятаючи грізні слова апостола: якщо навіть ангел з неба стане благовістити вам не те, чого ви були навчені, то анафема вам буде”.

На Кірілові була мантия смагдового кольору, такою ж була й інша атрибутика заходу — людям роздали зелені повітряні кульки, біля пам'ятника майоріло близько півсотні зелених прапорів з особистою емблемою Кіріла — літерами ПК (“Патріарх Кіріл”) в обрамленні золотого вінка.

Усе було кричущо-красиве: і це, і великий червоний килим, по якому ходив Кіріл і його почет, й оздоблена відповідним чином сцена, на маківці якої викарбувано гасло: “Тело Христово примите, источника безсмертного вкусите”, і великий напис на сусідньому драмтеатрі: “Луганщина привітствует Святейшого Патриарха Московского и всея Руси Кирилла”, і розвішані поряд бігборди з зображенням героя дійства і словами: “Луганчане с лю-

бовью приветствуют своего Патриарха”.

Безперечною прикрасою свята були численні “козаки” у святковій амуніції — з червоними лампасами, зірчастими погонами й яскравими орденами, вишикувані на передньому плані. А також усе вище керівництво міста й області — зокрема Луганський міський голова Сергій Кравченко, голова ЛОДА Володимир Пристюк і голова Луганської облради Валерій Голенко. А ще — сам Олександр Єфремов, який заради віддання честі високому московському гостю полишив свої державотворчі справи в Києві і приїхав на батьківщину.

БЕЗВІДМОВНІ МАЛОРОСИ

Луганська влада зробила все можливе й неможливе, щоб візит високоповажного гостя був успішним. Спочатку обласне державне (!) телебачення ідеологічно “обробило” населення кількома документальними стрічками, серед яких — фільм про РПЦ режисера Нікіти Міхалкова і фільм “Три сестри” режисера В'ячеслава Матвєєва (до речі, цей громадянин Росії сьогодні працює генеральним продюсером Луганської обласної державної телерадіокомпанії, хоча така посада не передбачена її штатним розписом); а продюсером цього фільму

є Родіон Мірошник, за сумісництвом — гендиректор цієї ж компанії. Як ви здогадалися, три сестри — це Україна, Росія і Білорусь, яких “навічно” об'єднало православ'я. Усе, що не вписується в православну парадигму, його автори тлумачать як моральне збочення (приклади — Шухевич, Бандера, Шептицький). Фільм розраховано на неосвічених людей хоча б тому, що “свідок” подій у Бабиному Яру, що відбулися восени 1941 року, стверджує, що радянських моряків вели на стра-ту босими у 37-градусний (це у вересні!) мороз, а влягнені в чорну німецьку форму вояки розмовляли українською мовою (натяк на те, що це були упівці, але ж УПА створено 1942 року!).

Як безпосередній учасник літургії на майдані, стверджую, що людей там зібралось не менше 10 тисяч. Були і справжні віруючі — люди з просвітленими очима, вони були активними учасниками літургії. Але більшість присутніх зовсім не знала молитов і навіть не вміла (або не хотіла) хреститися. Вони постійно перемовлялися, дехто підсміювався над незрозумілими старослов'янізмами на кшталт “паки”, “глаголі”, “рці”. Як виявилось, серед таких було дуже багато луганських студентів із різних університетів і коледжів, яких спеціально для цього звіль-

нили від занять. Сама чула, як вони обурювалися тим, що їх зобов'язали тут бути. Було перекрито рух на кількох центральних вулицях міста; там стояло не менше сотні великих пасажирських автобусів з усіх міст і районів Луганської області, на лобовому склі яких були наліплені кірілівські емблеми. Поспілкувавшись із пасажирами тих автобусів, я дізналася, що на цей захід привезли бюджетників — працівників системи охорони здоров'я, освіти, держслужбовців. А ще місцева влада на час перебування Кіріла в Луганську для “охорони громадського порядку і здоров'я громадян” і з метою “національної безпеки” підключила весь луганський гарнізон міліції, весь особовий склад обласного апарату УМВС, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України (в/ч 3035) і формування ВВС “Тайфун” і “Вен Бест”. За моїми підрахунками, цих “правоохоронців” на площі було тисяч зо дві — і міліціантів, і людей у броньжилетах, і коротко стрижених міцних молодиків у цивільному з рацією. Вони і по одному, і групами по 5—7 осіб шмигали у натовпі, придивлялись і прислухались до кожного. Напередодні представникам багатьох партій влада або ж суд заборонили протестувати проти приїзду Кіріла мирним

способом: плакатами й розгортанням національного прапора. І мені пригадалося, як протягом останніх років ця сама влада неодноразово зганяла мешканців Луганщини на мітинги підтримки Партії регіонів або особисто В. Януковича. А ще — як у далекому минулому колишні комсомольські активісти і секретарі (а серед них були і Єфремов, і Голенко, і Кравченко, і Пристюк) також звозили на релігійні свята автобусами до храмів, — щоб вони стояли в кордонах, не пускаючи туди молодь, щоб виганяти звідти людей. А їхні старші товариші, компартійні секретарі, звільняли з роботи людей і виключали студентів із вишів, якщо ті насмілювалися хрестити своїх дітей або вінчатися в церкві. А ще за їхніми вказівками закривали чи навіть руйнували церкви, хоча не так масово, як це чинили їхні попередники — комуністи 20—60-х років минулого сторіччя.

Хтось із “перефарбованих” сказав, що тільки дурні не міняють своїх переконань. А наші штатні экс-комуністи та комсомольці — люди розумні. Одні з них поміняли комуністичну ідеологію на “русскій мір”, а інші — на український націоналізм. Але, якщо вірити Біблії, Христос дуже не любив міняйл і завжди гнав їх із храму...

Броніслав ПАНАСЮК,
доктор економічних наук, про-
фесор, академік НААН

Невпинно наближається час введення в дію ринку землі, і йде інтенсивне обговорення найважливішої проблеми народу — землі в українській долі.

А який реальний стан села і всієї аграрної сфери перед введенням ринку землі? У результаті аграрних реформ селяни отримали невеличкі земельні паї, втративши незрівнянно більше: колективну працю як природну потребу людини, соціальну інфраструктуру, що була, і спроможність її розвивати, гарантовані робочі місця і надію на гідне пенсійне забезпечення. У селах залишилися здебільшого люди літнього віку, а нечисленна молодь, яку позбавили майбутнього, спивається. Навіть здобувши агрономічну, зоотехнічну, ветеринарну чи економічну освіту, молоді селяни не можуть застосувати свої знання на селі, де немає робочих місць і умов проживання для спеціалістів. Серед селян практично відсутні механізатори високого класу. У результаті вони втрачають свої земельні паї, бо офіційно ринку землі не існує, а її продаж і купівля йде повним ходом, тільки приховано.

Людині одноосібно жити важко, працювати практично неможливо: земельні паї є, а роботи нема, зруйновано соціальну інфраструктуру. Реформатори аграрної сфери забули нашу історію, де завжди українці працювали гуртом, дотримуючись вікових традицій.

Щоб зберегти село, сільську громаду, не допустити обезземелення селян, державі необхідно (ще до впровадження ринку землі) зосередити увагу **на кооперативній та інтеграційній складовій виробництва на селі**. За основу треба взяти постулат, що земля — це не предмет наживи, а засіб ефективного прояву людської праці. Тому необхідно, щоб у законі, який визначатиме продаж землі, були гарантовані умови захисту цих національних інтересів. Основні серед них: категорична заборона продажу і приватизації землі сільськогосподарського призначення прямо або через підставних осіб іншим державам, іноземним юридичним і фізичним особам. Адже основними власниками земельних паїв є селяни, колишні працівники колгоспів і радгоспів і прямі їхні спадкоємці. Також необхідно, щоб особисті селянські та фермерські господарства об'єднували свої земельні паї, замість оренди і продажу, в кооперативні та інші інтегровані господарства місцевої громади. Розмір приватних сільгосппідприємств має бути унормований із урахуванням можливостей рентабельного господарювання, недопущення зниження якості земель. Країна має взяти курс на створення великих державних підприємств, які будуть взірцем ведення виробництва. Усі власники землі організовано зосереджуються в структурах сільської територіальної громади.

Перед введенням ринку землі треба враховувати одну з основних проблем українського села. Вона полягає в історичному існуванні суперечності між індивідуальними й колективними, зокрема державними, інтересами. Тому слід вирішити (і концептуально, і

Фото Олеся Дмитренка

практично) проблему **посидання індивідуальних, колективних і загальнодержавних інтересів у сфері сільгоспвиробництва**. Усунути ці суперечності можна **на основі кооперації** у володінні й використанні земель, виробництві продукції, її переробки, реалізації.

Чому саме **виробнича** кооперація? Селяни, отримавши земельні паї, насправді реально мають **тільки документи** на володіння, але переважна більшість не знає, що з цими паями робити. На земельній ділянці від 2 до 10 гектарів землі важко ефективно вести виробництво через неможливість впроваджувати сівозміни, застосовувати потужну техніку. Ще на початку проведення аграрної реформи стало очевидно, що в основі самого розпаювання найефективнішим було **кооперативне використання землі**. Проте перевагу віддали іншим формам господарювання, для яких не було створено належних технічних, організаційних, фінансово-економічних умов. У результаті частина земельних паїв перейшла до великих орендарів, чимало не використовується взагалі.

Багато розмов про допомогу селянам бюджетними коштами, зовнішніми інвестиціями, дешевими кредитами, низькими податками, але насправді до села нічого цього не доходить, бо так звані “сільські товаровиробники” — це вже не селяни, а агрохолдинги, які сконцентрували десятки і сотні тисяч гектарів землі. Вони далекі від потреб села і держави, розвитку соціальної інфраструктури села, їх цікавить лише прибуток. А селяни (власники земельних паїв) просто живуть у селі, користуючись присадибною ділянкою та мізерною платою орендарів за земельні паї.

Досить часто селяни втрачають права на свої земельні паї, — а це велика загроза для села і селянства, яке формує національні основи народу й держави. Якщо землі неконтрольовано продаватимуть без участі сільських територіальних громад, ефективність їхнього використання буде низькою, ніде буде виділити землі під громадські потреби. Уже й зараз місцева сільська влада відсторонена від управління земельними ресурсами на своїй же території, з нею не узгоджують ні будівельних, ні інших робіт, у яких нерідко громади не зацікавлені.

Законодавці мають враховувати при введенні ринку землі такі особливі обставини. Наша держава — майже єдина країна світу, де історично сформувалися сільські поселення, в яких мешкають селяни зі своєю неповторною культурою, традиціями і звичаями. Україна — аграрна країна з багатими чорноземами. Наша земля — безцінне багатство нації, її природний дар. Тому використання чорноземів має бути під контролем сільських громад, місцевої влади.

Щоб не допустити часті зміни власників землі і спекулятивного використання її під час введення ринку, необхідно концентрувати земельні ресурси у колективному користуванні сільських громад **на основі кооперації**. Запропоновано створювати колективні аграрні підприємства (КАП) у межах сільських і селищних рад, до яких мають входити землі: комунальні, які є власністю сільської (селищної) ради; земельні паї селян і їхніх спадкоємців, включаючи землі, віддані в оренду; землі, якими володіє держава. Подібна кооперація формує четвертого колективного власника земель — сільську територіальну громаду. Саме у цих чотирьох власників мають концентруватися землі кожного села, селища чи іншого населеного пункту, між ними відбуватимуться процеси здачі в оренду, дарування чи продаж на підставі норм і правил кооперації. Кооперативні відносини сільських громад встановлюються з метою використання комунальних земель і земельних паїв на території великого села чи селища або 2—3 середніх чи малих сіл.

До кооперації сільської територіальної громади на добровільних умовах можуть входити: сільська територіальна громада, яка має землі спільного користування; власники земельних паїв, які мешкають на даній території; власники земельних паїв, які проживають за межами даного села чи селища; орендарі, які користуються земельними паями мешканців села; селяни даного села, які беруть участь у виробничій чи соціальній сфері громади, а також в управлінні місцевої сільської влади. Участь у вирішенні загальних справ кооперативу кожним його членом визначається статутом, затвердженим

загальними зборами територіальної громади.

Враховуючи, що деякі орендарі уклали з селянами договори на десятиліття за мізерну платню, що є загрозою обезземелення селян, влада зобов'язана прийняти закон про **припинення всіх орендних договорів** для їхнього перегляду сторонами, але вже на умовах кооперативних відносин сільських громад. Тут має бути враховано інтереси трьох сторін: власника земельного паю, орендаря, територіальної громади села чи селища як власника комунальних земель.

Щодо черговості набуття права користування землею, то можуть бути такі рішення громади:

- власник земельного паю самостійно входить у кооперацію своїм паєм;
- якщо він хоче здати його в оренду, то перевага надається в такому порядку: спочатку мешканці певного села чи селища, далі сільська територіальна громада на умовах кооперації, потім держава, якщо вона має до земельної ділянки інтерес.

Після цього право отримує зовнішній орендар, який зобов'язаний стати членом сільської територіальної громади на умовах кооперації, підпорядковується встановленим нормам і нормативам, вимогам агротехніки і правил оренди.

У такому ж порядку має здійснюватися набуття права купівлі земель.

Визначення рівня економічних орендних відносин держава має доручити сільській територіальній громаді, яка на підставі нормативів кооперації визначає ефективність орендних відносин і для громади загалом, і для кожного члена кооперативу зокрема.

Продаж чи оренда земельних ділянок має бути унормована, приміром, так. Якщо земельна ділянка розташована між ділянками інших власників, то продаж чи оренда може здійснюватися за узгодженням із власниками сусідніх ділянок і колективом кооперативного господарства. Землі колективної і комунальної власності громад **не можуть продаватися**, а лише здаватися в оренду. Крупний орендар може орендувати частину або всю землю громади тільки за рішенням колективу кооперативного господарства та місцевої влади, які визначають відповідальність орендаря за соціально-еко-

номічну інфраструктуру населеного пункту. Одержати право на купівлю чи оренду земель може особа за умови, коли вона **використовуватиме, а не перепродаватиме** землю, має для цього відповідну освіту і досвід роботи на землі не менше трьох років.

І нарешті, потребує вирішення важлива проблема, яку здебільшого намагаються обходити. Ідеться про присадибні селянські земельні ділянки, розмір яких 0,25 — 1,0 га землі, з садочками і будівлями. Стати членом кооперативу зі своєю невеличкою земельною ділянкою практично неможливо і, мабуть, не вигідно самій громаді, а тому селяни, **які не живуть у селі**, або їхні нащадки можуть продати, здати в оренду або подарувати сільській громаді ділянку на умовах, визначених у кооперації. Подібний підхід щодо присадибних ділянок найоптимальніший, бо тільки громада, місцева влада може знайти прийнятний варіант для присадибних ділянок, які не використовують господарі чи їхні спадкоємці, які стали нічийними, куплені у власників, взяті в оренду чи як дарування. Такі ділянки можуть використовуватися, щоб вирощувати продукцію для громадських потреб села, для надання садиб молодим сім'ям, спеціалістам господарств, що входять до кооперації, будівництва житла...

Автор розуміє, що ні запропонована виробнича кооперація, ні інші колективні відносини не будуть життєвими, якщо не вирішити іншу проблему: **інтеграцію з виробництва сировини, її переробки і реалізації продукції**.

Кооперація володіння і використання землі громад у межах території 2—3 сіл чи селища та інтеграція виробничих процесів дозволяє здійснювати весь цикл виробництва сировини, її переробки, реалізації кінцевої продукції. У цьому випадку не буде потреби зерно, призначене для харчових потреб, звозити у споруд великих міст, його можна буде зберігати у сільській місцевості, випікати хлібобулочні вироби і постачати їх у міста і села. Саме так можна буде чинити з круп'яними культурами, цукровими буряками, молоком, м'ясом та іншою сировиною.

Фінансові ресурси. Якщо в межах сільських територій працюватимуть переробні підприємства і діятимуть торговельні мережі в кооперації з громадами, то лівова частина створеної доданої вартості надходитиме для впровадження новітніх технологій, потреб села, зокрема розвитку соціальної інфраструктури.

Робочі місця. Безліч робочих місць буде створено в результаті відновлення роботи місцевих молочних, м'ясопереробних заводів, переробки зернових на борошно, комбікорми і хлібопекарські вироби, виробництва біосировини та переробки її на біопаливо і комбікорми, переробки цукрової сировини на цукор, а цукру на кінцеві продукти споживання.

Звичайно, ці проблеми досить складні, тому автор пропонує читачам, науковцям, політикам висловити через газету свої думки й надати пропозиції органам влади. А з метою виявлення всіх позитивів і негативів бажано до кінця року здійснити експериментальну реалізацію пропозицій на прикладі двох-трьох районів у різних областях України.

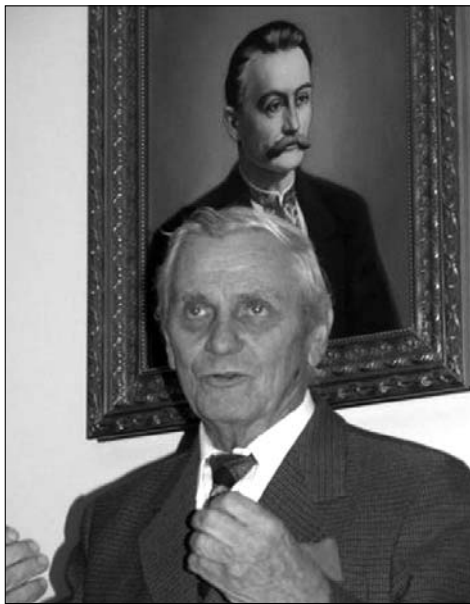
«ПІДЕШ ТИ У МАНДРІВКУ СТОЛІТЬ З МОГО ДУХА ПЕЧАТТЮ...»

Марія КУЧЕРЕНКО

Повз вікна нашого автобуса обабіч дороги миготить трипільський ліс. Перша осіння позолота ледь-ледь, ще несміло торкнулася листяних дерев. У даліні засріблилася дніпрова гладь, зливаючись із важкими дошовими хмарами. Ми проїжджаємо повз вказівник “Музей”. Їзда заколисує, і уява крізь нудну осінню мжичку починає малювати дивні візії. Трипілля... аж лясно подумати, що десь тут близько семи тисяч років тому, задовго до єгипетських пірамід, існували протоміста з їхньою самобутньою культурою, вільною від релігії та насильства, і ті через кожні 60 років змінювалися новими, аби потім канути, як міфічна Атлантида, у забуття... що тут колись європейської цивілізації і пракорені українського світу.

То ж чи дивно, що саме в Трипільлі, святому для нас місці, Анатолій Миколайович Шафаренко, депутат Київської облради, чоловік, одержимий історією цієї землі, який зробив так багато для її духовного відродження, запалився ідеєю створити Музей Івана Франка. Іван Якович усе життя мріяв здійснити духовне паломництво до Чернечої гори, вклонитися праху Великого Кобзаря, от тільки життя повсякчас стелило поетові свої суворі дороги. ...Ось саме тут, міркував Анатолій Миколайович, і лежить шлях до Тарасової могили, який став для Франка мрією завдовжки в життя, той шлях у щонайміцніший спосіб зв’язав в одне ціле західноукраїнські землі з Наддніпрянською і Центральною Україною. Для приміщення музею в Халеп’ї Анатолій Миколайович облюбував старий цегляний дім, що стояв пустою край дороги. Будинку потребував кардинальної відбудови, а отже, чималих коштів. Однак справжній історик не міг уявити музею в новозведених стінах — на те він і музей, щоб жив у ній дух часу, дух історії. Нині у відбудованому приміщенні містяться два музеї — Музей Івана Франка (відкритий у жовтні минулого року) та Музей В. Хвойки. Музеї двох яскравих постатей, які багато зробили для України. Якщо В. Хвойка відкрив світові нову цивілізацію, наші прапракорені, то Іван Франко поклав своє життя, аби Україна постала з історичних сутінків як соборна й незалежна держава.

У єдиній залі музею, котра і яскраво вишитими рушниками на стінах, і стелею у вигляді сволюка так нагадує селянську світлицю, у скромній, майже родинній обстановці зібралися вшанувати пам’ять Івана Франка вчені-літературознавці, викладачі київських вищих навчальних закладів, працівники культури. Серед них — професор Національного університету ім.

Роланд Франко

Т. Г. Шевченка та голова Київської обласної організації Національної спілки краєзнавців України Г. П. Савченко, ректор Київського державного інституту декоративно-ужиткового мистецтва, кандидат педагогічних наук В. П. Голуб, старший науковий співробітник Національного науково-дослідного інституту українознавства І. П. Пасемко, директор Музею видатних діячів української культури Л. В. Каневська.

Цілком зрозуміло, що найбільша увага була до Роланда Тарасовича Франка — наймолодшого внука великого письменника, однієї з гілочок роду, яка дивним чином уціліла на тім дивовижнім генеалогічним дереві. Кажу так, бо життя двох Франкових синів склалося трагічно — старший Андрій помер у 26 років, наймолодший Петро загинув 1941-го під час насильницької “евакуації” західноукраїнської інтелігенції до Наддніпрянської України, донька Анна, добряче натерпівшись на Батьківщині, назавше залишила її. Та й долі внуків були трагічними. Із синів Івана Франка тільки середнього сина Тараса — батька Роланда Тарасовича — обминули життєві буревії, він прожив досить довге життя — 83 роки. Був неординарною людиною, високоосвіченою, залюбленою в історію та світову літературу. Тому й назвав сина ім’ям рицаря-героя з середньовічної “Пісні про Роланда”. Не раз в інтерв’ю Роланд Тарасович наголошував, що і він, і всі в його роду, попри причетність до такої постаті світового масштабу, як Франко, почувалися звичайнісінькими людьми, були скромними у житті й побуті, проте всі намагалися прожити життя достойно, не профануючи ім’я, святе українській душі (“Іван Франко належить не нам особисто, він належить Україні”). Роланд Тарасович ані трішечки не публічний, справжній інтелігент, як то кажуть, до кісток — це в нього родинне. Як і очі — голубі, Франкові. Він кандидат технічних наук, свого часу був радником Посла України з питань науки та освіти у Великій Британії. Глибоко озайомлений з творчою спадщиною свого діда і широко переймається проблемою її збереження та систематизації, зокрема підготовкою і виходом у світ 100-томного Зібрання творів, створенням

Музею Івана Франка у столиці. Роланд Тарасович народився вже по смерті свого славетного діда, проте дуже дорожить родинною пам’яттю, переданою у спадщину батьком. Він розповів, як у один із приїздів до Києва Франко познайомився з Ольгою Ружинською, коли та навчалася на вищих жіночих курсах колегіуму Галагана. “Моя бабуся була із заможної родини і здобула гарну освіту, володіла іноземними мовами, — розповідає Роланд Тарасович. — У родині існував культ праці й скромності — це риси тодішньої інтелігенції. Ольга Ружинська була тричі на могилі Шевченка, а ось Франкові так і не довелося. Анатолій Шафаренко і створив цей музей, щоб засвідчити духовний зв’язок Шевченка і Франка, західноукраїнських земель та Наддніпрянської України”.

Анатолій Шафаренко чоловік надзвичайно харизматичний. За свого керівництва Обухівським районом зробив багато для його духовного відродження, зокрема рідної Германівки. Його стараннями було встановлено 26 пам’ятників, зокрема єдиний в Україні пам’ятник Івану Виговському, 19 меморіальних дошок, відкрито три музеї, картинну галерею. Він ініціював створення товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка, козацького товариства Київщини, германівської козацької сотні. “У моїй Германівці, до речі, найвищий в Ук-

Григорій Савченко і Анатолій Шафаренко спілкуються з відвідувачами музею

раїні Хрест-Оберіг... і найбільший прапор України теж у нас... — не без гордості розповідає Анатолій Миколайович. — Ми живемо на дивовижній землі. Ще не було у світі єгипетських пірамід, а трипільська культура вже була. Тільки ми не хочемо цього знати. Коли ж відчуємо потребу знати про свій родовід, простежити далі, ніж до діда та баби? Треба було приїхати сюди чеському вченому, аби він відкрив нам світ Трипільської культури, відкрив таємницю нашого походження. До речі, коли чеський посол відвідав наш Музей В. Хвойки, побачив нашу пошану їхньому вченому, в Чехії одразу встановили меморіальну дошку”. Щонайтепліші враження виніс Анатолій Миколайович із днів святкування 155-річчя Франка на Галичині. “Можу вам сказати з впевненістю: ми тут — населення, українці — там...” — різко, експресивно, з неприхованим боєм заявив він. — Такого ставлення до духовної спадщини, як на західноукраїнській землі, у нас не бачити”. Іван Франко — особлива, шемлива тема душі цього чоловіка. “Ви тільки вдумайтеся на хвилю, — ледь не вигукує він, наводячи і справді приголомшливу історичну статистику, — Франко написав сто

томів, це 6 000 творів. Для прикладу, в Леніна — 53 томи, та й то там стільки листування, в Дюма — 23 томи, у Бальзака — 12 томів. Із Франкових творів можна поглиблено вивчати історію України, її культуру. Його ще за життя безоглядно визнано духовним провідником нації. Вінок зі срібного дубового листа, що його поклали на поетову могилу січові стрільці, є найширшим свідченням такого визнання. А кого своїм духовним провідником назвало б наше українське військо? Таким провідником могла стати тільки людина, яка щиро, від усього серця, заявила: “Як син селянина-русина, вигодований чорним селянським хлібом, працюю твердих селянських рук, почуваю обов’язок панщиною всього життя відробити ті шеляги, які видала селянська рука на те, щоб я міг видряпатися на висоту, де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали”.

Того дня прозвучало багато слів вдячності Львівському музею Івана Франка за допомогу у створенні музею у Халеп’ї. Згадували, з яким щирим завзяттям, до пізнього вечора львів’яни створювали разом зі своїми колегами експозицію, як ділилися експонатами. Їх інакше як хрещеними батьками Музею Івана Франка над Дніпром не назвеш. Але робота над музеєм ще не завершена — Анатолій Миколайович планує розширити музейні площі до п’яти залів. І львівські музейники обіцяють допомогати й надалі. Усі учасники зібрання вирішили надіслати колективного листа працівникам львівського музею і його директорів, одному з найкращих франкознавців, письменників Роману Гораку. Нині Музей Івана Франка у Халеп’ї має статус відділу Київського обласного археологічного музею, однак у майбутньому він мав би стати філіалом Львівського літературно-меморіального музею.

Ось так, на перший погляд слушне запитання, чому цей музей стоїть тут, де ніколи не бував Франко, наприкінці такої зустрічі його шанувальників втрачає будь-який сенс. Бо кожен з музеїв Івана Франка має своє обличчя. Якщо у Львові це літературно-меморіальний музей у приміщенні колишнього Франкового будинку, де у численних експонатах відтворено життєвий і творчий шлях письменника, у Нагуєвичах — музей-садиба, у Криворівні, де Франко насолоджувався рідними горами і гуцульським побутом улітку, — меморіальний музей, — то у Халеп’ї створено музей-символ на історичній дорозі, де невидимими духовними нитями зв’язано українські землі воєдино у їхнім природнім і багатогоріким прагненні до єдності. Сюди, немов до скромної каплички, може прийти кожен спраглий внутрішньої сповіді, аби, подолавши почуття своєї національної меншовартості, віддати шану Людині, яка могла з цілковитим правом сказати до кожного з нас:

*Я ж весь вік свій, весь труд тобі дав
У незламнім завзяттю, —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духа печаттю.*

ЗА ВИФЛЕЄМСЬКОЮ ЗОРЕЮ... ДОРОГОЮ ІСТИНИ...

Тарас САЛІГА,
доктор філологічних наук, м. Львів

Про шістдесятництво та похідне від нього дисидентство, мабуть, не знайти статті чи розвідки, в яких би не згадувалось імен Ірини та Ігоря Калинців. Правда, про Ігоря переважають публікації літературознавчі з аналізом його художньо-поетичної естетики та стильової оригінальності. А ось Ірина своєю суспільно-політичною, науковою і культуророзбудовною діяльністю як поетку саму себе наче заслонила. Про її поезію, думаю, певною мірою із цих причин, пишуть значно менше.

Хтось із критиків висловився, що чин Ірини Калинець відбувся у напрямі від літератури до політики. Справді, це так. До цього хіба можна додати, що і від політики до літератури. Інакше бути не могло, бо з юних літ вона ступила на той шлях, де патріотизм, громадянська мужність, вірність роду, непоступливість перед кривдниками рідної нації — основа основ життєвої поведінки.

Основні поетичні твори Ірини Калинець вмістились у томі “Поезії”, який з’явився 1991 року в Нью-Йорку. Цей том складають її збірки “Лісовий Никифор”, “Оранта”, “Дорога вигнання”, “Крізь камінь”, “Остання з плакальниць”, “Тирсою в полі”. 1993 року Ірина Калинець та Ігор Калинець опублікували книгу духовної лірики “Це ми, Господи”. Ідейно-тематичною наповненістю цих книг переважно є сакральні мотиви й мотиви України, що утворюють собою часопростір, у якому присутнє християнство та тяглість української історії від своїх первопочатків до часу нинішнього. Скажімо, тисячолітнє хрещення України Ірина Калинець присвятила “Тренос”, в якому, окрім глибоко емоційної сакральності, лунають інвективи ображеної душі на адресу сучасних московських ієрархів, “увінчаних митрами, зодягнених у коштовні фелони”, з уст яких звучать слова “неширих молитов”.

У нинішніх умовах молитви з боку Московського патріархату, зокрема голови РПЦ Кіріла (Гундяєва) щоразу стають агресивнішими супроти УПЦ КП, не кажучи вже про УГКЦ. “Московські ієрархи, — звучать слова “Треносу”, — не озираються в минуле, на шлях важкий і мученицький, йдуть далі стежею пихи й неправди, сіючи ворожнечу між православними, греко-католиками, протестантами, оскверняючи олжею свої елейні вуста. Чи ж ними сотворено нації і язики, що з сатанинською руйнацією попирають їх? Чи ж ними сотворено розмаїття світу цього — дерев і квітів, лук і лісів, культур і традицій, мов і народів, що нехтують волю Бога? Гадають, що мине їх остання чаша, яку одинаково випиває і наймогутніший з володарів і найупослідженіший жебрак, і вельмиговний хитрун і довірливий доброчинець. Гадають, що невідкладні ні судові Божому, ні власній совісті. Не бачать, як спозирають на них світлі промені душ наших предків — знеславлених, страждущих і тому блаженних...”

Жаль мені їх, бо вчинки їхні, мов дим, застують світло життя... Жаль мені їх, бо по-іменню назвуть їх нащадки, і осиплеться попільганиця на тліні їхні останки, і не позбирає ніхто доброго засіву по них, і червонітимуть з сорому ті, хто подавав їм руку, і лякатимуть їхні іменами матері своїх дітей. Жаль мені їх... Господи, вони нещасні в убогості духа свого... в погорді до Духа Святого...”

У релігійно-наукових студіях, полемічних статтях, публічних виступах Ірини Калинець послідовно звучить думка, що московська патріархія ніколи не стояла осторонь від царсько-імперської політики завоєвництва народів і земель, а пізніше від політиканства комуністичного режиму. Сьогодні так, як і було вчора. Політику “єдиної і невіддільної” в Україні під виглядом єднання православних церков, а на-

Бог та Україна у поетичних медитаціях

самперед ідеться про реставрацію російської імперії, зараз активно проводить речник “руського міра” Кіріл Гундяєв.

[Господи! Вони ж і справді “нещасні в убогості духа свого... в погорді до Духа Святого...”] У вірші, присвяченому письменникові-полемісту та видатному філологу Мелетію Смотрицькому — автору церковнослов’янської “Грамматики славенської синтагма...”, поетеса відсилає свою ліричну героїню до проповідника християнського православ’я на своєрідну дискусію.

Ірина Калинець виховувалась і виросла у християнській атмосфері і біблійні мудрості для неї не міфологія, не консервативна поведінка поклонитися Всевишньому, мовляв, так споконвіку роблять, а іманентний стан душі, в яку вселяються і радість, і смут, любов до ближнього і ненависть до всього, що на протилежному березі любові й добродіянь. Вона несе свого хреста, не нарікаючи на його тягар, бо це її офіра в ім’я добра для інших. Однак вона живе в умовах беззаконня, вседозволу зверхників і руйнівачів здорового глузду та християнської моралі, тому і їй природно впадати у хвилиний відчай, ставлячи перед собою питання “як нам бути?”, благодячи при цьому відповіді у Стражденної Діви Марії: “Свята, велична, всемогутня, // коли й тебе підняв цей жах, // то як нам бути, як нам бути // на цих наблизнених ножах // стрімкого часу, що шалено // потік шалено завертів?”

Мотиви Богородиці в українській поезії могли б скласти кілька розлогих томів. Вірші Ірини Калинець цієї спрямованості мають свою особливу духовну енергетику. Вони не “перечулено” сакральні, але сакральні вони по-калінінцівськи, відверті й щирі у своїй молитовній онтології. Це лірика офірної людини, яка веде пристрасну розмову із Всевишнім з любові до нього. Найчастіше у ній узгоджуються два паралельні “сюжети” — сакральний і світський, що вихоплений із життєвих буднів як їхня драма, в якій є кривдники і скривджені. Це драми, де точиться війна проти українофобії, лжепатріотизму та різної іншої аморальної марноти.

Присутність у вірші сакрального мотиву чи бодай релігійних вкраплень удинамічне енергетику твору, робить його ідею потужнішою.

Або ще такий пасаж. У моєму домашньому архіві збереглася самвидавівська стаття про творчість подружжя Калинців “Література і політика”, що колись підпільно ходила по руках. Якось я запитав Ігоря, хто її автор, але він не пригадав. При цій розмові доречно зацитувати рядки, які

Ірини Калинець

мають стосунок до віршів Ірини Калинець: “Література і політика тут ідуть поруч, взаємно себе не поборюють: політика надає гостроти поетичним творам, де ліричне “я” є естетичним вираженням буття людини в екстремальних умовах, у психологічній і фізичній напрузі, яка не слабшає, допоки ворог живий і діє... Цей екзистенціальний аспект лірики має свій особливий “вимір” — він душевний, теплий і водночас трагічний, він ліричний і водночас драматичний, “пастельний” і в той же час, десь поруч, палахкотить червоністю ненависті і любові, що переходить у вохристий і золотий промінь сонця”. Вважаю, що ці слова невідомого мені автора є гідною оцінкою віршів поетеси. У тканині її художніх текстів політологемі і справді динамізують, надають драматичної гостроти цим текстам:

... і горло стислось: Козаки!
Заки не пізно ще, заки
хоругви в сонці не поблекли,
заваримо ляхові пекло!
Розкошу, бошу і їдку
попросим силу. Не Москву —
облудну, фальшю перегірклу,
безвстидну, як повійну дівку...
Во ім’я волі і синів
нехай веде нас чистий гнів!..

У Ірини Калинець є вірші — художньо-медитативні інтерпретації нею перебутого і художньо осмисленого. Якщо б вона свого часу не воювала за відновлення стрілецьких могил та сама не віднаходила їх на Янівському цвинтарі у Львові, то, мабуть, не прийшов би до неї вірш “Реквієм (на стрілецьких могилах)”.

Славновісний етнопсихолог і літературознавець, український емігрант Володимир Янів у науковій розвідці поезії Ігоря Калинця висловився: “Коли в обличчі екзистенціального жаху неминучою карою безпорадно стали його однолітки, він мужньо сказав: “Отож не нудьмося, спросоння: // а що нам буде? // Застановимось ліпше, хто ми, // й для чого ми”. Учений також акцентував, що “Калинцева зорова інтуїція сприяє його розумінню часових кордонів, за яких все чуже, хоч гарне і принале, а навіть величне, воно тільки на те, щоб вбити віру в себе, щоб ослабитись... Тому він натхненно каже, дивлячись на панораму рідного міста: “Чуже проколало небо го-тикою, // змивався химерами модерн, // рябіла східна екзотика, // щоб я помер. // Але я ріс вежею Успення, // видирався з сутеринних зазюр, // щоб згодом струнким і упевненим // встав всім на голову Юр”.

До речі, Ірина Калинець теж присвятила вірш греко-католицькому храмові (“Юр (до 1990 р.)”), за часів його перебування не в лоні властивої йому церкви. Але суть не так у цьому вірші, як у тім, що слова “...хто ми й для чого ми?” — це золоте незмінне правило життєвої поведінки не тільки Ігоря, а й Ірини.

У Калинців образ церкви поліфонічний, він має багато різних художніх субстанцій. Ось одна із них в Ігоровому баченні: “Розп’ята церква навхрест дошками забита // попримерзали янголи крильми до шиб, що не рушаються // доколя на липах гайвороння келії висячує // панахиду править вечорами // а бойкам досі свяятий Миколай сниться // що ключ від церкви на золотім ланцюгу їм спускає”. Володимир Янів крізь художню плоть цього вірша спостеріг впливи на поезію Калинця Єжи Герасимовича. Герасимович і справді улюблений поет Калинця, твори якого він переклав з польської мови та видав їх ошатним томом “Руський ліхтар, або Небо лемків”.

У Ірини Калинець є поезії, сказати б, церковного циклу: “Карпатська церква”,

“П’ятницька церква”, “Софійське графіті”, “Трьохсвятительська каплиця” та низка інших віршів із релігійною атрибуцією, обрядами, сповідями прочан, апофеозом релігійних свят...

Коли у пустині ночі росте

Вифлеємська Зоря,

Коли Триє Царі ладнають дари і золото в дорогу,

коли дивуються люди на небесний гомін, засвічую на вулиці життя золоті свічки. Просяться свічки до Вифлеєму.

Вже дорога прослалась, як марево,

Іду за ними самотньо тінню,

що росте до найпершої свічки.

Серед пустелі ночі “росте Вифлеємська Зоря”... Читачеві нагадаю, що 2000 року Ірина Калинець опублікувала полемічну статтю “За Вифлеємською зорею, але дорогою істини”, у якій одним із “найакцентніших акцентів” був наголос, що “Росія боїться Української Католицької Церкви східного обряду і реально оцінює її значення”. Величавим уособленням такої церкви, звісно, був і є Андрей Шептицький, на похвалу якого поетеса склала тренос “Андрей Шептицький”.

Аналізуючи поезію Ірини Калинець, Михайло Осадчий, її соратник опору 60-х, писав: “У кожної людини є святиня власна, персональна, і є святиня всієї нації — це державність, заради котрої треба жити, а якщо потрібно, й померти. Але державність України треба ще вибороти”. Ірина Калинець виборювала її в радянських умовах і виборює її (о, парадокс!) в умовах незалежності... “Немає більшого щастя для ліричного героя Ірини Калинець, — продовжую цитувати Михайла Осадчого, — від щастя жертвовності... зі всієї поетичної дисидентської еліти — вірші Ірини Калинець найбойовитіші, наснажені духом утвердження життя, перемоги над смертю. Коріння цієї наснаги в душі поетеси, в її вродженій, всеосаяжній і всеперемагаючій вірі в Бога і в Україну”.

Промовистим у цьому сенсі може бути вірш-посвята Катерині Зарицькій — членові ОУН, багатолітньому політв’язневі московських тюрем і концтаборів, у яких вона переносила невольницькі муки, не втрачаючи віри в Україну і любові до Всевишнього:

Буде на чорному постаменті ночі
будуватися день Вам, блакитний печалю.
На одному крилі досягне верховіття,
другим крилом вгору в землю Мордовії...

Буде день Ваш, як храм, з вітражами надії,

опиратися в небо срібляним крилом,
а за чорним престолом,

що на чорнім крилі —
тайна відправа серця і спогаду.

Буде храм Ваш для нас, щоби злинути в небо.

Та коли закриються нам Царські врата,
чи ж станемо вільні від пут на коліна,
щоб молитвою волю пізнати?

Поезія Ірини Калинець розбудована на колізіях української історії, осягненнях культури, фольклору та етнографії. Це світ, у якому, крім її сучасників, живуть українські гетьмани, творці національних надбань, це світ, у якому палає ватра народного духу з часів язичницьких до часу сучасного. У цьому світі, крім драм, трагедій, воєнних осудів і заперечень зла — багато сонця. Він осяяний його промінням, життєдайною ласкою: “Під дзвіницею Сонця по-дорожній”; “Сонце на той бік по той лише квітка...”; “...у кулю голубої сльози що підвішена на промені Сонця”; “Відкалате Сонце вранішню мессу”; “Привітайся до Сонця що відкрило тобі День Життя” і т. ін.

Довгим був би перелік поетичних висловів із доміантантами у них: “Слово”, “Світ”, “Дорога”. Це її метаобрази, сказати б, оптимістично-настрійові “персонажі” віршів. Їхня символіка промовиста.

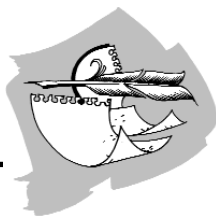

Фото Олесь Дмитренко

Петро АНТОНЕНКО

Ювілей святині відзначається на виконання Указу Президента України В. Януковича від 11 червня минулого року, яким було визначено комплекс заходів. Точна дата закладення чи освячення собору, звичайно, невідома, але святкування проводиться уже не одну сотню років, визначали, що початком будівництва собору є 1037 рік, а його будівничим був Великий князь Київський Ярослав Мудрий. Вважалося, що він почав будувати собор на ознаменування розгрому печенігів поблизу стін міста. Ще за однією версією, два сини Володимира Великого, Святителя Русі, Ярослав Мудрий і Мстислав Хоробрий

на знак завершення міжусобиці почали спорудження величних храмів у своїх столичних градах: Ярослав — Святу Софію в Києві, Мстислав 1036 року Спасо-Преображенський собор у Чернігові.

Але дослідження науковців Національного заповідника “Софія Київська” останніх років дозволили висунути нову версію чи концепцію: спорудження собору почато 1011 року, і будівничим був не Ярослав Мудрий, а його батько, Володимир Великий. А Ярослав завершив спорудження храму в 30-ті роки XI століття.

Відповідаючи на запитання щодо нового датування собору, директор і науковці заповідника зазначили, що в науці неприйнятні остаточні вердикти, адже це гальмує науковий пошук. І нині дослідники заповідника наполягають саме на цій даті — 1011-й рік, утім, так і назвавши її “ новою концепцією”.

ПІД ДЗВОНИ СОФІЇ...

1000-ліття головної національної святині — Софійського собору Києва

У понеділок у Національному заповіднику “Софія Київська” відбулася прес-конференція з нагоди відзначення 1000-ліття найвидатнішої нашої духовної святині — Софійського собору Києва. З журналістами зустрілися заступник міністра культури і туризму України Григорій Кохан та директор заповідника Неля Куковальська.

Подальший науковий пошук, можливо, приведе до уточнення датування. Так чи інакше, за поданням українських науковців ЮНЕСКО внесла дату 1000-ліття собору до цього річного календаря пам'ятних дат людства, а отже, відзначення проходить на міжнародному рівні. Цьому була присвячена недавня презентація 1000-ліття Софії у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі, яка викликала дуже великий інтерес європейської громадськості, зазначив заступник міністра, що брав участь у цій акції.

В Україні ювілей проводиться на державному рівні. Як зазнача-

ли на прес-конференції, ювілей найвеличнішої та найдавнішої на теренах України й усієї Східної Європи історико-культурної та мистецької пам'ятки сприятиме зміцненню державницьких і культурних традицій України, духовній консолідації суспільства. Також це посилить увагу держави до питань охорони, збереження, використання пам'яток історії та культури. У зв'язку з цим актуальним було запитання щодо тривожних явищ довкола собору і заповідника, насамперед ведення будівництва в цій найдавнішій частині столиці. Н. Куковальська

підтвердила, що таке будівництво серйозно порушує гідрологічну ситуацію, рівень підземних вод значно підвищився, і за кілька років виникне реальна загроза собору та іншим історичним спорудам. Тому владі — і загальноукраїнській, і міській — треба негайно вживати заходів, аби не допустити хаотичної забудови історичного центру столиці.

Щодо ювілею. Уряд виділив на виконання Указу Президента чималі кошти, але вони, як зазначила директор, підуть на нові реставраційні роботи пам'ятки. Також проводяться наукові конференції, вийшли і виходять у світ нові видання з історії собору і заповідника.

Досить насичена програма святкування. У середу в заповіднику презентовано фільм “Софія Київська: перше тисячоліття” (студія “Глас”). У Будинку митрополита у заповіднику відкрито виставку “Пам'ятники сакрального мистецтва XV—XIX століть” із фондів Києво-Печерської лаври. Після реставрації відкрито пам'ятку XVIII століття Брату Заборовського, закладено митрополичий сад на честь ювілею.

У четвер у самому Софійському соборі — урочисте відкриття пам'ятної дошки “Софії Київській 1000 років” і презентація пам'ятної монети, яку випустив Національний банк України. А також презентація виставкового проєкту з такою ж назвою (автор — народний художник України Мирослав Откович зі Львова). У рамках святкування у наступні дні на Софійській площі пройдуть музичні вечори.

«ОЛІМПІЙСЬКА НАДІЯ 2022»

Петро АНТОНЕНКО

У вівторок в агенції “Інтерфакс-Україна” відбулася прес-конференція голови Державного агентства з інвестицій та управління національними проєктами Владислава Касків. Вона була присвячена завершенню тендера на розробку техніко-економічного обґрунтування Національного проєкту “Олімпійська надія 2022”.

Національний проєкт “Олімпійська надія 2022” спрямований на реалізацію ініціативи Президента України щодо проведення зимових Олімпійських ігор 2022 року в Карпатах. Загальний термін реалізації — близько 7 років, передбачається залучити 11 млрд. гривень. Проєкт украї важливий для підвищення туристичної привабливості України, позитивного міжнародного іміджу та розвитку інфраструктури регіонів. Лише факт декларації такої ініціативи концентрує погляди інвесторів і ресурсів на Карпатському регіоні. Прагнення провести в Україні Олімпіаду зараз не призводить до витрат із бюджету, оскільки саме рішення прийматиметься 2014 року. Але вже тепер, надаючи проєктові “Олімпійська надія” статус національного, держава отримує можливість розвинути індустрію туризму у великому депресивному регіоні Західної України. Тепер завдання України — показати до 2014 року, на що ми здатні.

Крім того, проєкт “Олімпійська надія 2022” вирішує проблему належної матеріально-технічної бази зимового спорту. Бо її відсутність ускладнює підготовку українських спорт-

сменів до зимових олімпіад, їм доводиться тренуватися за кордоном.

Голова агенції наголосив і на такому важливому моменті. Виконання Національного проєкту “Олімпійська надія 2022” позитивно вплине на соціально-економічний розвиток західного регіону нашої держави, зокрема шляхом створення великої кількості робочих місць, насамперед для місцевого населення. А це зменшить відтік трудових ресурсів за кордон, адже значна кількість наших трудових мігрантів у Європі — мешканці Західної України.

“Результати наших тендерів, — наголосив Владислав Касків, — свідчать, що чесні процедури багаторазово зменшують витрати бюджету”. У цьому тендері взяли участь кілька компаній із великим досвідом планування спорудження спортивних об'єктів у світі. Основними критеріями відбору були ціна проєкту, якість виконання, термін реалізації.

Голова агентства оголосив на прес-конференції, що переможцем тендера визнано австрійську компанію “Klenkhardt & Partner Consulting”. Вона надала пропозицію з найнижчою ціною — 455 тис. євро, а також із коротким терміном виконання ТEO — 55 днів. У компанії 20-річний досвід діяльності в багатьох країнах Європи і Азії, де вона реалізувала близько 900 проєктів, пов'язаних із гірськолижним спортом.

Словом, ще за кілька років до ухвалення рішення про проведення зимової Олімпіади—2022 наша держава демонструє серйозні наміри провести ці світові ігри на високому рівні. І це, безумовно, врахує керівництво міжнародного олімпійського руху.

Євген БУКЕТ
Фото автора

15 вересня Україна попрощалася з Петром Тимофійовичем ТРОНЬКОМ. Це непоправна втрата для всіх нас. Він був людиною епохи. Епохи непростой, часто суперечливої, епохи, яка остаточно закінчилася 13 вересня 2011 року, коли перестало битися його серце.

Його життя тривало довше, ніж існувала тоталітарна радянська система. Він, як ніхто, знав її зсередини, адже перебував на високих комсомольських і партійних посадах. Але водночас він, як ніхто інший, любив свою рідну Україну. П. Т. Тронько — голова редакційної колегії 26-томної “Історії міст і сіл УРСР”, — видання, яке, незважаючи на всі його недоліки, досі не має аналогів у світі.

Завдячуючи неспокою академіка П. Тронька, відроджено національній святині — Свято-Успенський собор на території Києво-Печерської лаври та Свято-Михайлівський Золотоверхий монастир у м. Києві. Не було б сьогодні ні Хортиці, ні диво-музею в Пирогові, якби не Петро Тимофійович. Державною опікою, завдяки його ініціативі, огорнуто десятки історичних і духовних святинь України.

Петро Тимофійович завжди відстоював принципові речі, був твердо переконаний у своїй правоті. У новітню добу нашої історії саме академік Тронько з групою провідних українських істориків першим відкрив широкий громадськості гірку правду про репресії 30—40-х та початку 50-х років минулого століття, очоливши Головну редакційну колегію

ЛЮДИНА ЕПОХИ

науково-документальної серії книг “Реабілітовані історією”. Перші 56 книг цього фундаментального видання вже з'явилися друком, загалом заплановано видати до 100 томів.

Для мене і багатьох інших дослідників минувшини рідного краю, які є вихованцями його школи, він назавжди залишиться взірцем науковця, патріота, громадського діяча і патріархом українського краєзнавчого руху.

На жаль, надто мало я знав Петра Тимофійовича, надто рідко бачив його. Але в деталях пам'ятаю кожну зустріч, на все життя закарбувалася в пам'яті кожна хвилина наших розмов про краєзнавство, про важливість генеалогічних досліджень, про “Слово Просвіти” і “Просвіту”...

П. Т. Тронько був постійним читачем нашого тижневика, його автором, героєм багатьох публікацій у “Слові Просвіти”. Він називав Всеукраїнське товариство “Просвіта” однією з найважливіших громадських організацій сучасної України, а просвітян зараховував до своїх однодумців.

Петро Тимофійович був Людиною кришталевої чесності, порядності й доброти. Він усе своє життя присвятив Україні, охороні її спад-

щини. Тепер, переконаний, стане янголом-охоронцем рідної землі.

Секретаріат і Центральне Правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, редакція тижневика “Слово Просвіти” висловлюють глибоке співчуття рідним та близьким Петра Тимофійовича Тронька, його колегам: відділу регіональних проблем історії України Інституту історії АН України, Президії Національної спілки краєзнавців України, правлінню Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архитектурної спадщини імені Олесь Гончара, правлінню МГО “Харківське земляцтво” у м. Києві.

Світла йому пам'ять і земля пухом!

Володимир ПОГРЕБЕННИК,
професор Національного педагогічного
університету імені М. Драгоманова

В українському суспільстві вкотре актуальною стала необхідність духовного відродження, що неможливе без опертя на мислительні набутоків світоців нації. Одним із потужних генераторів “гуманітарної аури нації” (Л. Костенко) є спадщина вчених-полігісторів, до яких належать М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський та ін. В умовах неволі й роз’єднаності батьківщини їхня праця була для України всім: історіографією, філософією, політичною трибуною нації, скрижаллю самобутньої думки і нескутого слова тощо.

Михайло Драгоманов, чий ювілей відзначаємо у вересні 2011 року на державному рівні, — мислитель-синергетик, “апостол правди і науки” (С. Єфремов), “надзвичайно трудівничий діяч культури” (М. Жулинський), “перший український лідер нової доби” (Я. Дашкевич). Драгоманов — учений-енциклопедист, який залишив тривкий слід у філософії, педагогіці, в історичній і філологічній науках, у педагогіці, українознавстві, політології, соціології, культурології, журналістиці, видавничій справі та публіцистиці.

Нашадок службовця козацької держави Хмельницького, дворянський син Михайло Драгоманов світоглядно зростав на вільнодумця й ученого у Гадячі й Полтаві, де зазнав впливу громадського руху, вперше пролив ширі сльози на виставі “Наталка Полтавка”. Як особистість, Драгоманов зростав у Києві, де формувався під впливом С. Гогоцького та інших професорів університету Св. Володимира, прилучився до праць О. Конта, Г. Спенсера, П.-Ж. Прудона. Сприяла зростанню молодика “академічна воля” європейського типу, яку допустив попечитель навчального округу М. Пирогов. Студентом Драгоманов став у центрі гуртка, який заснував перші в Росії недільні школи; у двох із них він безоплатно викладав історію українською. У цей час він вирізнявся, за словами Софії Русової, незалежністю думки, ерудицією та широтою наукового синтезу. Своєрідною клятвою на вірність Україні й водночас усвідомленням того, наскільки тернистим є шлях служіння народові, стало для Драгоманова прощання з тілом Шевченка у травневому Києві.

У київську пору Драгоманов зарекомендував себе обдарованим ученим. До того ж був журналістом і видавцем. У статтях “Санкт-Петербургских ведомостей” намагався прояснити політичний стан України; розглядав слов’янські справи з демократично-федерального погляду. Критику Драгоманова стану шкільництва в Україні його високопосадовий опонент князь Ширинський-Шахматов розцінив як вияв “малороссийского сепаратизма”, та недремна увага режиму тільки зміцнила українознавчі інтереси науковця.

Трирічне відрядження в Європу збагатило його науково під час відвідування бібліотек, лекцій, особливо знаменитого Т. Момзена. Саме життя змушувало не обмежуватися вивченням історії Риму, цивілізації Сходу, він звернувся до сучасніших проблем (відносин церкви і держави, значення української мови у шкільництві тощо), оперував новими методологіями компаративістики й міграціонізму. Драгоманов писав історичні дослідження, виступав зі статтями, у яких російській централізації й русифікації протиставив демократичний принцип самоуправління країв і національностей, пробуджував усвідомлення українства як частини європейської і світової цивілізації.

Духовний продовжувач змагань кирило-мефодіївців, принциповий учений-нонконформіст і титан праці, творець самобутньої політичної доктрини та засновник нової генерації української еміграції, натхненник радикальної партії в Галичині та ідейний наставник І. Франка, Лесі Українки, М. Павлика, М. Вороного, В. Стефаніка та ін., Драгоманов як перший ук-

раїнський політичний лідер нової доби став на про з великодержавним московським і польським (у Галичині) шовінізмом, насильницьким онімеченням, із російським реакційним панславізмом, протиставивши останньому загальноукраїнське слов’янофілство.

Мертволитому диктату імперської метрополії Драгоманов протиставив ідею конфедеративної асоціації вільних суб’єктів на зразок кантональної Швейцарії, пов’язав із громадською спількою “вільних спілок” відсутність кривди людини й

пустила 112 книжок, із яких близько 40 українською мовою.

І. Франко справедливо охарактеризував науковця не як кабінетного вченого, а як тісно пов’язаного з дійсністю. Як історик, Драгоманов, мовляв, учив бачити поза царями і війнами маси народні, “іхню тиху і невтихаючу працю”. Етнограф європейської слави, чулий до хвилювань і страждань народної душі, він розумів фольклор як вияв гідного минулого нації, розкривав давні культурні зв’язки слов’ян із іншими народами на широкому євро-

сприйняв і національну ідею, що дає змогу досягти самоідентифікації, просвіти, розвою, свободи задля звільнення нашої “рідної ниви” від усього “мертвого і гнилого”. На жаль, ХХ ст. видалося неприхильним до мислителя. У СРСР над ним тяжіло лєнінське тавро “націоналістичного міщанина”, зумовлене його неприйняттям великодержавного централізму й політики русифікаторства.

У ХХІ ст. ідеї Драгоманова про народно-національну єдність України, соборність її інтегральних частин, демократичні

ТИТАН ПРАЦІ ТА НАУКИ

До 170-річчя від дня народження Михайла ДРАГОМАНОВА

Цього року ювілей М. Драгоманова відзначають на державному рівні. Зокрема до 1 вересня відремонтовано Гадяцьку спеціалізовану школу І—ІІІ ступенів № 2 ім. М. Драгоманова. Також у Гадячі з нагоди свята облаштують місце, де була садиба родини Драгоманових, проведуть народні гуляння та міжнародну науково-практичну конференцію.

По всій країні, якщо вірити урядовим звітам, проводять упорядження вулиць, яким присвоєно ім’я Драгоманова. У бібліотеках, школах і музеях проходять тематичні виставки на його пошанування, літературні, науково-практичні зустрічі, круглі столи і семінари.

У Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова втретє пройшли Драгоманівські читання, які щороку збирають найвідоміших науковців із цілого світу, а також відбувся урочистий захід, організований на честь видатного науковця, мислителя і громадського діяча.

азійському тлі. Як педагог, він присвятив низку статей (“Про школи на Україні”, “Про педагогічне значення української мови” й ін.) шкільництву в Україні, відродженню національної школи на засадах народної педагогіки, родинного виховання й утвердження української мови. Працював для того, щоб сільський учитель не був соціальним аутсайдером у Росії, не жив в облозі режиму як загальований “заець серед вовків”. Як громадянин, Драгоманов боровся з роз’єднанням, яке вносять “між людей неволя, нещасття й сліпе самолюбство”. Він наголошував: кожний, хто залишив Україну, кожна копія, витрачена не на українську справу, кожне слово, сказане не українською мовою, є безповоротним марнуванням капіталу українського народу. А як політик дотримувався гасла “Космополітизм у цілях, націоналізм у формах і способах”, вкладаючи в перший термін значення європейськості мислення.

Коли закінчилися кошти, Драгоманов переїхав до Софії. Тут в останні роки життя працював у першій вишій школі незалежної Болгарії, багато зробив для виховання народолюбної і патріотичної молоді, підготував корифеїв болгарської етнології й компаративістики — І. Шишманова, М. Арнаудова. На схилі недовгих літ він дослідив слов’янські версії сюжетів про Костянтина Великого, сотворення світу, народні євангельські апокрифи, довів до досконалості свій порівняльно-історичний метод; розбудував україністику в Софійському університеті. В історію політичної й суспільної думки Драгоманов увійшов як людина, що випередила свій час, була предтечею ідеї громадянського суспільства.

Драгоманов на схилі літ вважав марксизм несучасною течією. Він еволюціонував до визнання української незалежності, висловивши думку про необхідність побудови суверенної української держави ще у праці “Нові українські пісні про громадські справи” (недарма одним із його псевдонімів був Українець),

перетворення і децентралізацію, адміністративну автономію і громадське самоуправління, “ріст громадських порядків і розуму людського”, культурницькі реформи мають осмислюватися як конструктивні ідеї державного будівництва й суверенітету України. Серед інших заповітів Драгоманова Я. Хортяні у статті “В пам’ять М. Драгоманова” угорського просвітянського часопису “Громада” (ч. 12 за 1995 р.), вирізняла такі, наче адресовані нашій владі: “1) Без політичної освіти й національної свідомості не може бути держави. 2) Без високої моральності партій, рухів, товариств не існуватиме державність на демократичних засадах. 3) Фальшиві програми й обіцянки погублять найбагроднішу справу побудови демократичного суспільства. 4) Кожна нація повинна будувати державність вперш за все своїми силами. 5) Національне мислення повинне бути невідривним від загальноєвропейського. 6) Культурна спадщина того чи іншого народу відіграє важливу роль в розвитку загальноісторичного процесу”.

Сам же Драгоманов кожній людині адресував моральний імператив, справджений власним життям: у будь-яких скрутних обставинах особистого і громадського життя дотримуватися високих переконань. Живий символ Нової України, він повертав народ і культуру до власних історичних коренів, батьківських традицій, вводив українців у лоно європейської цивілізації (“Стоячи на рідному ґрунті, треба держати голову в Європі”). Щоб “заграти на всіх клавішах драгоманівщини”, слушно вважав Михайло Павлик, треба опублікувати всі праці науковця. Однак реалізувати цей проект не те що до 170-ліття Драгоманова, як ухвалила Верховна Рада, — до його 175-ліття нереально, бо не існує навіть повної бібліографії.

Залишається вірити в те, що інтеграція Драгоманова у “канон національної пам’яті” (Г. Прабович) нарешті буде неперервною, ознаменується новими виданнями. Адже гуманіст, шукач усесвітньої правди, громадянин європейської держави духа, речник прогресу рідної нації, Драгоманов, сповнений “вірою в будучність” (І. Франко), вражає огроном спадщини та непроминальністю багатьох своїх ідей.

Михайло ДЕХТЯРЬОВ,
мистецтвознавець,
член Національного союзу художників
України, дійсний член Нью-йоркської
академії наук

65 років тому при Раді Міністрів УРСР було створено спеціалізовану структуру “Трест по будівництву монументів та реставрації пам’яток”, від якої бере свій початок нинішня виробнича корпорація “Укрреставрація” і державний інститут “УкрНДІ проектреставрація”.

Реставрацію пам’ятників у повоєнні роки було поставлено на високий науковий і технічний рівень: достовірний історичний вигляд повернули таким прославленим архітектурним ансамблям, як Києво-Печерська лавра, Софія Київська, фортеця Кам’янець-Подільського, Хотина, Меджибожа, Луцька, Лівадійський палац у Криму, Троїцько-Іллінський монастир у Чернігові та ін. Уже в той період були відреставровані окремі споруди з унікальним живописом в інтер’єрах: поряд із Софією Київською це церкви Андріївська та Кирилівська і Володимирський собор у Києві.

За проектами інституту “Укрпроектреставрація” (з 2001 року “УкрНДІ проектреставрація”), цієї головної організації країни в галузі реставрації архітектурної спадщини, надалі було відреставровано безліч пам’ятників найрізноманітнішого типу: житлової, культової, фортифікаційної, садово-паркової, господарської архітектури, зокрема видатних будівель-пам’ятників адміністративного та суспільного характеру. До категорії останніх можна зарахувати приміщення Верховної Ради та Національного банку України, театр опери та балету в Києві та Львові, Маріїнський палац та Національну філармонію в Києві тощо.

Розробці проектів передувало ретельне дослідження пам’ятників. У той час, як архітектори-реставратори, виїжджаючи в різні куточки України “на натуру”, здійснювали фотофіксацію, обмірні креслення, копали шурфи для визначення планувальної структури напівзруйнованих споруд, оббивали зондування по стінах, наукові співробітники провадили необхідні історико-архівні дослідження по пам’ятниках, копівці виявлення і вивчення в архівах, бібліотеках і музеях, іконографічних і текстових матеріалів, які належать до пам’яток.

Значною мірою заслуга в тому, що справу реставрації пам’ятників в Україні було піднято на високий науковий рівень, належала співробітникам київського інституту НДІТІ (Науково-дослідного інституту теорії і історії архітектури і містобудування), кандидатам і докторам архітектури і мистецтвознавства, які виступали об’єктивно-безпристрасними експертами і рецензентами всіх етапів реставраційних робіт. Наші проекти, як правило, розглядали і затверджували на наукових радах, до складу яких входили відомі науковці І. А. Ігнаткін, Г. Н. Логвин, Ю. С. Асеев, С. К. Килесо та ін.

До 1980 років значно зріс об’єм робіт, здійснюваних інститутом, у зв’язку з чим збільшилася чисельність його співробітників (до 500 осіб). Будівля колишнього келійного корпусу Софійського заповідника, в якому до цього розміщувався інститут, стала затісною, й інститут було переведено в масштабну двоповерхову будівлю колишнього Гостинного двору (Торговельних рядів) на Подолі, спеціально реконструйованого для цієї мети. Туди ж із дому митрополита Софійського заповідника було переведено наукову бібліотеку з архітектури Держбуду України. У цей же період було створено низку нових відділів в інституті: технологічний із хімлабораторією, благоустрою території з фахівцями садово-паркового мистецтва, відділи конструкторів, геодезистів та ін. До нашого часу національна школа реставрації вже мала великий авторитет серед колег-фахівців союзних республік і широке міжнародне визнання. Неодноразово проводилися міжнародні конференції з фахівцями Болгарії, Угорщини, Польщі та інших кра-

Чудова панорама “Святої Київської Лаври” зараз остаточно спотворюється спорудженням багатоповерхового житлового будинку по Кловському провулку, 7а. Сучасне фото

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА РЕСТАВРАЦІЇ

їн. Наші реставратори публікували наукові статті в спеціальних загальносоюзних і зарубіжних виданнях.

Нині, хоч як прикро, але доводиться констатувати, що із настанням епохи ринкових відносин справа збереження культурної спадщини та історико-архітектурних пам’ятників прийшла в повний занепад. Держава практично перестала виділяти кошти, необхідні для реставраційних робіт, передавши пам’ятники на відкуп орендарам.

У держбюджеті 2011 року, як і в попередньому, було заплановано суму до 20 млн гривень. Це крапля в океані порівняно з необхідними коштами. На порятунк лише київської Андріївської церкви (шедевра архітектури і мистецтва світового значення, що перебувають у гостроаварійному стані), потрібна (за найприближнішими підрахунками) сума втричі більша. Таких грошей немає ні в розпорядженні музейних працівників, ні в церковній общині, що частково орендує приміщення храму. Але ж до Євро—2012 чиновники

туристи можуть виявити окремий невеликий музей або меморіальну кімнату, а сучасні величезні будівлі (банкові, торговельні, готельні й т. ін.), як правило, виносять у так звані ділові центри в нових районах, то у нас в історичному середовищі старовинних міст безцеремонно і протиправно споруджують висотні будівлі, що не вписуються в це середовище за масштабом, руйнують ауру старовини візуально і загрожують її фізичному існуванню. Незрідка для розчищення місця для новобудов зносять будівлі, що мають статус пам’ятників архітектури та історії. Автентичну подібність пам’ятників частенько до невпізнання спотворюють прибудовами, надбудовою нових поверхів і мансард. І якщо в цивілізованих країнах чиновники за порушення пам’ятникоохоронного законодавства втрачають посади і потрапляють під суд, то у нас не було прецеденту, щоб винний у нанесенні збитків культурній спадщині (хоч би які значні ці збитки були) поніс би адекватне покарання. Причини того, що відбувається, зрозумілі: ви-

Але належної реакції немає, і зрозуміло чому! Добре відомо, що будівельний бізнес найвигодніший і найприбутковіший, незалежно від того, в яких координатах розвивається політика й економіка країни. Тому немає політичної сили, представники якої не займалися б цим бізнесом. На користь цих людей “будівництво лобі” вже давно діє і в парламенті, і в уряді. Ці люди будують свої садиби як палаци, а в Києві забирають палаци у людей “під державні потреби” (маю на увазі Маріїнський і Кловський). У культурних країнах палаци, як правило, — це загальнодоступні музеї.

Очевидно, декому з олігархів-забудовників сняться солодкі сни, що і Лаври вже немає, а придніпровські пагорби вони забудовують прибутковими готелями і торговельно-розважальними закладами. І справді, у ЗМІ дедалі частіше з’являється інформація про розробку архітекторами найрізноманітніших фантастичних проектів забудови київських літописних придніпровських пагорбів, хоча за чинним законодавством — це зона історичного ландшафту, що охороняється. Повідомлення про це як про реальний намір років 15 тому могло з’явитися лише як жарт на 1 квітня.

У зв’язку зі сказаним слід зауважити, що нещодавно фахівці ЮНЕСКО висловили побажання включити живописні придніпровські схили Києва в Список всесвітньої культурної спадщини і, поряд із цим, оголосити мораторій на подальшу безсистемну забудову історичного центру міста. Проте міські чиновники зі зрозумілих причин прагнуть приховати цю інформацію від киян. А слід було б в даному випадку добитися позитивного рішення питання про збереження історичної забудови центру Києва! І тоді багато старовинних будівель, що виконують важливу роль так званої фонові забудови, були б врятовані від замахів забудовників. І це свідчило б про реальні, а не про голосливі наміри нової влади застосувати істинно європейські, цивілізовані підходи до вирішення сучасних містобудівних проблем в історично значимих центрах, тим більше такого всесвітнього масштабу, як столиця України.

Не слід форсувати знесення старої забудови і через таку важливу обставину. Багато старовинних будівель, які зараз не мають статусу, наприклад, пам’ятника історії

Будівництво підземного двоповерхового паркінга біля фундаментів Софійського собору. Фото 2001 р.

сокий рівень корупції в країні і низький культурний рівень її керівництва. Чи можна зазначене вважати характерними, природженими рисами нашого національного менталітету? Думаю, що ні, якщо пригадати, як інтелігенція 1930-х років, захищаючи пам’ятники, робила це самовіддано, ризикуючи життям, отримуючи за це заслання, а то й розстріл. Нинішнім же “охоронцям” культурної спадщини розстріли не загрожують і відстоювати вико-

(а на таких поширюються, як відомо, ті ж охоронні норми, що і на пам'ятники архітектури), з часом можуть такий статус знайти, якщо “білі плями” в їхній біографії ліквідують: буде доведено їхній стосунок до важливих історичних подій, зв'язок з іменами наших видатних співвітчизників тощо. За радянських часів на подібні дослідження державні кошти майже не виділяли. Тоді, наприклад, вважалося достатнім визначити лише ті будинки (оголосивши їх меморіальними пам'ятниками), в яких збиралися революціонери-підпільники або проживав який-небудь передовик-стахановець. У наші ж дні, як правило, таким дослідженням свій час і особисті зусилля присвячують окремі краєзнавці-ентузіасти, яким вдається епізодично добути цікаву, інколи навіть сенсаційну інформацію про пам'ятники. Проте своєчасному введенню цієї інформації в науковий обіг частенько перешкоджає чиновницька бюрократична тяганина, а “білих плям” залишається ще безліч, і зараз наявна страшна картина масового лаиноподібного зникнення з карти міста кам'яних свідків його історії.

НА МЕЖІ РУЙНУВАННЯ

Сьогодні стає дедалі більше небайдужих громадян, стурбованих тим, що відбувається, які запитують: чому в культурних країнах старовина зберігається, а у нас катастрофічно гине, не дивлячись на те, що положення вітчизняного пам'ятникоохоронного законодавства, здавалося б, не менш суворі, ніж у Європі. Аби якось пояснити ситуацію, що склалася, прийняти, як мені здається, таке порівняння. Хоча той або інший підприємець у цивілізованій країні в красивій будівлі-пам'ятнику мати офіс (галерею, готель, клуб, кафе, ресторан), то, орендуючи або купуючи його, укладає з державними охоронними органами договір, яким зобов'язується дбайливо поводитися з пам'ятником, не перебудовувати і недобудовувати його, а у разі потреби, здійснювати власним коштом ремонтно-реставраційні роботи, звертаючись при цьому до послуг дипломованих фахівців-реставраторів. У подібних випадках розв'язуються мінімум дві проблеми: визначають джерело фінансування на утримання і реставрацію пам'ятника і отримують підтримку малий і середній бізнес. В принципі і для нас такий європейський досвід мав би бути прийнятний. Якби почали проводитися відкриті конкурси на об'єкти в історичних центрах Києва, то, немає сумніву, черга б вишикувалася з бізнесменів середньої руки, що бажають законним шляхом отримувати прибуток. Але на практиці у нас інакше: усе поставлено на службу олігархічному капіталу. Коли той або інший товстосум орендує або купує старовинну будівлю, він обносить її високим парканом, тримає рік-два безхозною, без скла у вікнах і знявши крівлі, і таким чином доводить до руїнації, щоб надалі спорудити на цьому місці щось об'ємніше і прибутковіше. І це в більшості випадків відбувається без гучних ексцесів, прокурорських розслідувань і судових розглядів, бо вся дозволена документація, всі необхідні узгодження підписують відповідальні посадові особи “колективно” і ця угода не дозволяє виявити головних винуватців злочинів проти культурної спадщини.

Донедавна формально функціонувала низка державних установ, які, здавалося б, повинні були б позитивно впливати на містобудівну “політику” архітектурної влади у столиці і країні: інститут Київ-НІПІ (про який згадувалося вище), інститут “Генплану Києва” та ін. Перший із названих інститутів було розформовано 2007 року і, думаю, що не випадково, адже його фахівці — авторитетні експерти з планування і забудови Києва загалом і, що особливо важливо, його заповідних історичних зон. Інститут “Генплану Києва” (директор — архітектор В. Чекартьов), що здійснив упорядкований останніх

років за бюджетні кошти титанічну роботу зі складання плану розвитку міста до 2025 року нібито ще існує, але його напруження ігнорує столична влада, яка створила власну організацію “Центр архітектури і містобудування” для складання нового генплану розвитку міста. Принципова відмінність одного плану від іншого, на мій погляд, полягає в тому, що Чекартьов пропонує вирішувати проблеми за рахунок розширення території Києва, а міські чиновники — за рахунок її ущільнення. Очевидно, ці чиновники навчилися добре заробляти на роздачі землі довкола Києва під будівництво приватних садиб, віл, котеджів.

Ці метаморфози періоду української державної незалежності й встановлення ринкових (капіталістичних) виробничих відносин, що призвели до різних негативних наслідків в області збереження архітектурно-художньої спадщини — це переважно результат напористо-цілеспрямованої і, поряд з цим, досить прихованої діяльності будівельної мафії, яка, звичайно, на багато кроків випереджає реакцію окремих сумлінних фахівців-патріотів, си-

ли яких не об'єднані, а виступи епізодичні й безсистемні. Ось чому в Україні на рубежі століть можливі події, що шокують цивілізований світ! Назву лише деякі з них.

Спорудження поблизу Софії Київської, в її охоронній зоні, готельної будівлі “Хаят” із підземним паркінгом. Будівля готелю вища за собор, вібрація автотехніки і смог загрожують безцінним настінним розписам і мозаїчним композиціям.

Влаштування обіч фундаментів Софійського собору підземних базейнів, через що піднялися ґрунтові води й замокають фундаменти всього комплексу споруд Софії Київської. Мабуть, навіть у радянський атеїстичний час здійснити подібне святотатство було б неможливим...

Спорудження на Михайлівській площі готельної будівлі “Інтерконтиненталь”, яка вища за Михайлівський Золотоверхий собор і весь ансамбль пам'ятників на площі.

Укладання в історичному ядрі Києва, на Софійській і Михайлівській площах усього простору бетонними плитами на товстому шарі бетону, то є колосальний збиток східнослов'янській “Помпеї”, де б археологи могли зробити сенсаційні відкриття, що стосуються вітчизняної історії. Знищення цінного археологічного пам'ятника — фундаментів староруських Лядських воріт на площі Незалежності заради побудови підземного супермаркету й ресторану. Може, й на місці Золотих воріт раптом з'явиться черговий торговельний центр?

Можна було б і далі перераховувати “подвиги” українських Геростратів, але потрібно сказати ще й про те, які нові загрози існують для національної культурної спадщини. Думаю, не можна допустити так званого “відтворення” Десятинної церкви, тобто спорудження нової культової будівлі над нашою святою реліквією — фундаментами першого кам'яного храму Київської Русі — Десятинної церкви. Нині дослідники не мають у своєму розпорядженні достовірних даних, який первинний вигляд вона мала, а масштабні будівельні роботи в староруському центрі можуть привести до руйнування шедевра світової архітектури — Андріївської церкви, яка зараз у гостроаварійному стані.

Ще один шокуючий столичний сюрприз із грубим порушенням містобудівних норм готується в історичних урочищах Гончари-Кожум'яки на Подолі в серці заповідника “Стародавній Київ” (по вул. Дігтярній, № 2—4). Тут, посередині недавно збудованого комплексу житлових будівель відносно невисокої поверховості (у 4—5 поверхів), на невеликій площі, де для новоселів спочатку передбачався зелений сквер, раптом, як виявилось, вже запроектовано спорудження замкнутого по периметру гігантського готельного комплексу з просторим двором. Усе, що відбувається в урочищах, є театром абсурду. Мало того, що саме нове містечко було побудоване в нехарактерних для Подолу химерно-фантастичних кітчевих формах (тому передувало антизаконне знесення історичної забудови, яка існувала тут із декількома пам'ятниками), так тепер ще й жахливий восьмиповерховий готель (із двоярусною похмурою мансардою і агресивними загостреними баштами по кутах його об'єму) підніметься вдвічі вище сусідніх будівель, позбавляючи їх сонячного світла, створюючи транспортний колапс і спотворюючи прекрасний історичний ландшафт! Готель височітиме над літописною Замковою горою, що прилягає до урочищ. При всьому цьому цікаво відзначити, що земля в урочищах, згідно з документами, відводилася лише під житлове будівництво, а потужний фундамент під готель було закладено задовго до затвердження проекту будівлі відповідними інстанціями (хоч як прикро, але підписав його також начальник Держслужби з охорони національної культурної спадщини при Мінкультури пан А. Вінграновський).

На місці знищеної пам'ятки архітектури (архітектор О. Вербицький) будується багатоповерховий готель, що буде вищим за сусідню пам'ятку техніки — елеватор. Фото 2007 р.

Про те, що київська архітектурна влада планує забудовувати літописні придніпровські схили (нагадаю, вони мають статус зони історичного ландшафту, що охороняється) скляними торговельно-розважальними центрами, останнім часом повідомлялося в ЗМІ. Отже, Набережна скоро перетвориться на суцільний будівельний полігон. Тепер зрозуміло, чому силовики дозволяли собі безцеремонно-волютаристськи прибрати з Набережної дебаркадери з ресторанами, причому навіть ті, в яких були документи на оренду майданчиків на багато років наперед. Ось тобі й недоторканість приватної власності!

На жаль, дуже легко і просто можна позбавити архітектурний пам'ятник, ансамбль або історичний ландшафт його візуальної краси, естетичної цінності, навіть не руйнуючи об'єкт фізично, а протиправно упродовжуючи в його охоронну зону яку-небудь нову безглузду споруду. Скільки прикладів таких недбалств, втілених за останні роки, вже у нас перед очима?

Це і скандальний прецедент із будівництвом величезної будівлі-монстра в зоні літописних Печерських горбів, які охороняються (вул. Грушевського, 9-а), що по-

клав початок будівництву на придніпровських схилах інших подібних монстрів, що вже конкурують по висоті з Великою дзвіницею Києво-Печерської лаври. Це і споруда поряд із шедевром архітектора В. Гордєцького костелом св. Миколи (вул. В. Васильківська) офісної будівлі у висоту самого костелу в агресивних псевдоісторичних формах, що позбавило славетний пам'ятник культової архітектури його минулої монументальності, викликало просідання ґрунту і появу небезпечних тріщин у самому пам'ятнику — прекрасному зразку неоготичного стилю. Не можна не згадати, яка грандіозно-масштабна (по периметру) нова будівля з кітчевим оформленням фасадів з'явилася на Подолі, в самому центрі заповідника “Стародавнього Києва”, над станцією метро “Конtrakтова площа”. Цей прецедент став поштовхом для подальшої протиправної заміни справжньої подільської старовини сучасною, позбавленою смаку, псевдоісторичною еkleктикою. З часом нашим нащадкам і гостям Києва буде дуже важко розібратися, де справжня старизна, а де сурогатна антиестетична підробка.

Ясна річ, що замовлення на сучасне будівництво потрапляє до рук недобросовісним реставраторам, які керуються святою для них заповіддю: “Не нашкодь, збережи авторський задум, жодних відсебеньок!”

Відзначені вище негативні тенденції в царині охорони історичного середовища і культурної спадщини свідчать, що пам'ятникоохоронне законодавство, записане на папері, практично не працює. З цієї причини фахівці інституту “УкрНДІ проект-реставрація” (чисельність яких уп'ятеро скоротилася порівняно з благополучними 1980 роками) зараз майже не мають замовлень, місяцями не отримують зарплату, перебиваються випадковими підробітками, а багато з них назавжди йдуть працювати в іншу сферу. Через несплату боргу за оренду будівлі “Гостинного двору”, очевидно, в найближчому майбутньому інститут виселять із будівлі-пам'ятника, який свого часу інститут відреставрував.

Оскільки надія вмирає останньою, все-таки висловлю міркування стосовно того, що слід було б вчинити навіть за нинішніх несприятливих обставин: щонайменше, об'єднаними зусиллями всіх небайдужих спробувати створити при мерії Києва особливу комісію з авторитетних, освічених, меркантильних не зацікавлених громадян, подібну до тих, які фун-

кціонують у Парижі та інших історичних містах Європи. І хай Київ стане зразком для всіх міст України!

Напевно, знайдуться читачі, які пригадають, що існує Товариство охорони пам'ятників історії і культури. Оскільки багато років я був активістом цієї громадської організації, дозволю собі зазначити, що за нинішніх ринкових стосунків, Товариство, що переважно складається з практикуючих архітекторів, перетворилося на комерційну структуру, яка підтримує забудовників і корпоративні інтереси архітекторів-проектувальників.

Широковідомий вислів президента Віктора Януковича про його намір вивести найближчими роками Україну до двадцяти передових країн світу. Але поки що важко віритися, що таке перетворення можливе з країною, в якій бурхливо процвітає відверто-зверхне ставлення до її культурної спадщини. Зарадити справі може прийняття на урядовому рівні рішучих і невідкладних заходів, спрямованих на порятунок національної школи реставрації, що перебуває на межі повного руйнування. Бо навіряд чи в найближчому майбутньому з'явиться можливість усе почати з нуля.

Євген БУКЕТ
Фото автора

Розпіарений у численних ЗМІ (тільки офіційних медіа-партнерів — 70), львівський форум навіть на четвертий день його проведення був переповнений відвідувачами. Їх не лякали ані платний вхід на територію ярмарку (квитки коштували від 3 до 25 гривень), ані тиснява, ані подекуди завищені ціни на книжки. Не секрет, що для більшості видавців книжкові фестивалі — шанс заявити про себе і вигідно реалізувати чимало власної продукції. А для читачів — шанс першими отримати книжкові новинки. Львівський форум — рекорсмен за кількістю видавництва і нових видань. Чимало авторів намагаються презентувати свій новий твір саме тут. Тому сьогодні в рамках заходу відбувалося до десятка інтерактивних презентацій, автограф-сесій, творчих зустрічей, поетичних читань, конференцій, лекцій, круглих столів... Програма могла задовольнити найвибагливішого відвідувача, але жоден із них не встиг би відвідати бодай десяту частину заходів, які відбувалися в 32 місцях Львова. Сам лише перелік подій п'яти днів Форуму налічував 75 сторінок!

І тут не обійтись без порівнянь: сьогодні вже нікого в Україні не здивуєш книжковими виставками, форумами і святами. Українські видавці презентують свої надбання кілька разів на рік у Києві, набули популярності книжкові події в Харкові, Одесі, Чернігові, Полтаві, Ужгороді, Луцьку, Херсоні, Коростені, Феодосії та багатьох інших містах.

Так, феодосійський фестиваль української книги, на думку його учасників, “дуже потрібний як інструмент спілкування”, а також “як осередок українства на теренах Криму”. Уже одинадцятий рік поспіль його організовує дитячий письменник Євген Білуосов, який, до речі, цього року відзначений за першу власну “не дитячу” книжку “Вожаті” II премією в номінації “Проза” щорічного конкурсу держтелерадіо “Краща книга України”. Свято на березі Чорного моря збирає порівняно небагато авторів, видавців, музейників і бібліотекарів, які переймаються проблемами українського книговидання. Постійні учасники вже давно полюбили головні “родзинки” фестивалю. На жаль, скромні оголошення про його проведення в місцевих ЗМІ приваблюють небагато відвідувачів, проте це аж ніяк не применшує значення фестивалю для культурного життя півострова.

Але повертаємося у Львів. Цього року в межах Форуму видавців відбулася перша всеукраїнська Вікіконференція — обговорення перспектив наповнення віртуальної енциклопедії Вікіпедії. Редакція тижневика “Слово Просвіти” дозволила редакторам цього інтернет-проекту посилатися на наш сайт при створенні та поліпшенні статей. Офіційний дозвіл було урочисто вручено під час Вікіконференції виконавчому директору ГО “Вікімедіа Україна” Юрію Пероганичу. Також на стенді видавництва “Просвіта” було презентовано перші три книги “Бібліотеки “Слова Просвіти”, які

ЛЬВІВСЬКА КНИЖКОВА ФЕЄРІЯ

Найбільшим, найвідомішим і наймасовішим в Україні книжково-літературним дійством вважається “Форум видавців у Львові”, який із 14 до 18 вересня вже вісімнадцятий рік поспіль приймав літераторів, науковців, видавців і шанувальників книжкової продукції.

побачили світ напередодні Форуму.

Ми поцікавилися в учасників “Форуму видавців у Львові” про їхні враження від щорічного свята і ось що почули у відповідь.

Василь Шкляр, письменник, автор роману “Чорний ворон”: “Львів, безперечно, — книжкова столиця Європи. Ніде, мабуть, у світі немає такої зацікавленості справжньою паперовою книжкою. І я бачу, що цей інтерес дедалі зростає. Хоча дехто і говорить про падіння зацікавленості, мовляв, витискають українську книжку та інші інформаційні засоби, але, потрапивши до Львова, розумієш, що все не так. Галичина — унікальна в цьому. Я щойно повернувся з Америки. У Чикаго, Філадельфії, Детройті відчувається така сама зацікавленість книгою, бо там мешкають вихідці з Галичини”.

Василь Клічак, письменник, директор ВЦ “Просвіта”: “Як щорічний учасник, відчуваю, що організатори працюють творчо щодо вдосконалення методів, нових форм проведення Форуму. Він не перебуває в якомусь застиглому стані, де з року в рік усе повторюється: відкрито нові зали по всьому

Василь Клічак спілкується з відвідувачами

Львову, відбувається кілька заходів водночас. Відвідувачі губляться від цікавості, не знають, кому віддати перевагу. Але видавцям і авторам завдяки цьому можна більше часу провести з читачами, в повному обсязі представити книжку”.

Сергій Коваленко, історик, публіцист, автор тритомної енциклопедії “Україна під булавою Богдана Хмельницького”: “Під час подібних книжкових дійств відчуваєш себе не одинаком, а частиною Всесвіту. Настрій піднесений, хочеться творити. Ми привезли на Форум зовсім нову роботу — “Іван Богун — український Дон Кіхот”. Вона за ці кілька днів стала мало не бестселером, реалізували значну кількість примірників”.

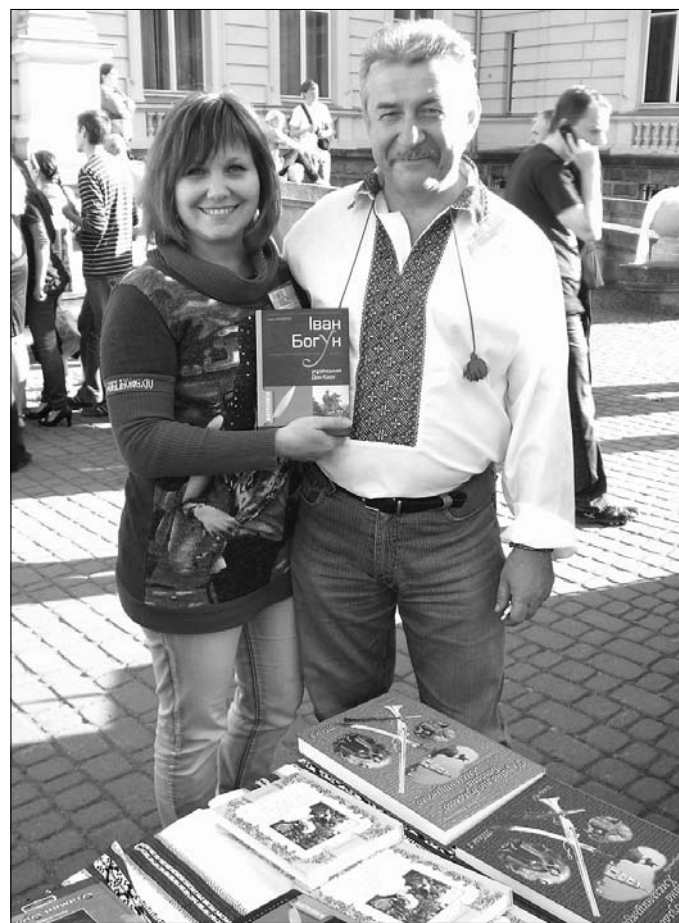
Євген Чернецький, історик, дослідник української шляхти: “На Форумі видно ту частину країни, яка живе книгою. І це надихає. Без Форуму у Львові прожити і тим, хто читає, і тим, хто для них працює, дуже складно. На жодному іншому книжковому форумі такого рівня, навіть у Києві, неможливо відчувати такі емоції, як у Львові. Тут у кожній людині очі світяться книгою. Коли бачиш цих людей, — розумієш, що Україна не стоїть на місці, не падає в якусь прірву, а впевнено рухається вперед”.

Олександр Пшонківський, директор видавництва “Яніна”: “Для мене рік починається Форумом і закінчується ним. Усі новинки готуються саме до Форуму. І продажі тут — найкращий показник

роботи видавництва. Адже відомо, що видати книжку сьогодні — задоволення не з дешевих. І коли людина, розгортаючи нашу нову роботу, вже не думає, скільки вона коштує, — це неймовірно радує. Форум — феєрія, в очікуванні якої живеш цілий рік. І вже зараз я готовий приїхати додому й одразу братися за нові проекти, щоб наступного року вразити Львів”.

Євген Чернецький і Олександр Пшонківський

Засновники видавництва “Стікс” Наталія Третякова і Сергій Коваленко під час автограф-сесії

15 вересня було урочисто оголошено переможців конкурсу “Найкраща книга Форуму—2011”. Книжки оцінювало Велике журі, що складалося з 26 Малих Журі, члени яких добираються за професійною ознакою. Кількість членів журі — 94. На конкурс від 92 українських видавництв надійшло 379 книжок.

ВОЛОДАР ҐРАН-ПРІ КОНКУРСУ 2011 р.

Віта Сусак. Українські мистці Парижа. 1900—1939 рр. — Київ: Родовід — А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010.

НАЙКРАЩІ КНИЖКИ ФОРУМУ ВИДАВЦІВ—2011

1. Уляна Кришталович. Рукописні карти України XVI—XIX ст. З фондів ЦДІА України, м. Львів. — Київ: Картографія, 2011.

ПЕРЕМОЖЦІ КОНКУРСУ «НАЙКРАЩА КНИГА ВІСІМНАДЦЯТОГО ФОРУМУ ВИДАВЦІВ»

2. Вергілій. Буколіки. Георгіки. Малі поеми. / З латинської переклав Андрій Содомора. — Львів: Літопис, 2011.

3. Іван Дзюба. Нагнітання мороку. Від чорносотенців початку XX століття до українофобів століття XXI. — Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011.

4. Історичний атлас України. Найдавніше минуле. Русь. (Київська держава, Галицько-Волинська держава) / Керівник проекту й автор-упорядник Юрій Лоза. — Київ: Мапа, 2010.

5. Януш Корчак. Пригоди короля Мацюся. — Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011.

6. Ганс Християн Андерсен. Кресало / Художник Владислав Ёрко—Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011.

7. Валентин Сильвестров. Дочекатися музики: Лекції-бесіди / За матеріалами зустрічей, організованих Сергієм Пілютиком. — Київ: Дух і Літера, 2011.

8. Катерина Білокур. Видання в 2-х книгах. — Київ: Родовід, 2010.

9. Фауст. За Йоганном Вольфгангом Ґете / Переказ Барбари Кіндерманн, з ілюстраціями Клауса Ензіката, українською переповіла Леся Воронина. — Київ: Прудкий равлик, Темпора, 2011.

10. Біблія. Четвертий повний переклад з давньогрецької мови ієромонаха о. Рафаїла (Романа Турконяка). — Київ: Українське біблійне товариство, 2011.

11. Б. С. Черкес, С. М. Лінда. Архітектура сучасності. Остання третина XX — поча-

ток XXI століть. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010.

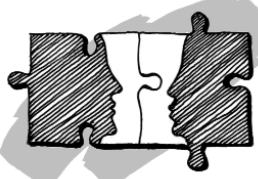
12. Роберт Музиль. Людина без властивостей / З німецької переклав Олекса Логвиненко. — Київ: Видавництво Жупанського, 2010.

13. Уляна Головач, Галина Шепель. Грецька мова: койне елліністично-римського періоду. — Львів: Видавництво УКУ, 2011.

14. Чорне і червоне: Сто українських поетів XX сторіччя; Червоне і чорне: Сто українських поеток XX сторіччя: Антології / Укладення Бориса Щавурського. — Тернопіль: Богдан, 2011.

15. Розп'ята Муза: Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю: У 2 т. / Укладач Юрій Винничук. — Львів: ЛА “Піраміда”, 2011.

16. Рукавичка (Українська народна казка) / Ідея, макет та графічне опрацювання: Романа Романишин та Андрій Лесів. — Тернопіль: Богдан, 2011.

Наталія АНТОНЮК

ВОРОЖКИ МАЮТЬ ГАРНИЙ УРОЖАЙ

“Спадкова провидиця Елеонора про рокує долю на кавовій гущі та давніх картах Таро. Зніме порчу, вінок безшлюбності. Поверне коханого, налагодить сімейні стосунки за допомогою стародавніх заговорів і молитв”, — ось такими повідомленнями рясніють столичні безкоштовні видання. А метрополітен — справжня теплиця для їхнього бізнесу: шахрайки у кожному вагоні дбайливо “розсаджують” свої оголошення і чекають на гарний врожай. Для створення ореолу таємничості та ліпшого запам’ятовування ворожки вигадують собі “псевдоніми”, як правило, це лише імена, як-от: Таїсія, Віолета, Лілія, Елеонора, Аніка тощо.

Столичні ворожки мають стандартні розцінки на свої послуги: у середньому беруть 50—200 гривень за сеанс. Але на зняття порчі, вінка безшлюбності, пристріту і переляку “такса дорожча”: від 500 гривень і понад середню зарплату киянина. Іноді ворожки у довірливого клієнта знаходять стільки “чорної нечисті”, що одна процедура не допоможе: висмокткування коштів може тривати місяцями.

Нині багато ворожок мають власних секретарок, які відповідають на телефонні дзвінки і шукають вільне “вікно” для прийому. Саме так — телефонуємо до провидиці Оксани, а секретарка відповідає: “Усе розписано на тиждень вперед. Можу записати лише на наступний понеділок”. В “урожайний” день ворожки мають з десятків клієнтів. Бізнес процвітає...

Найактивніша точка у столиці — Солом’янський район, житловий масив Новокараваєвих дач. На три вулиці Новополява, Карпатська та Паустовського найбільша кількість оголошень столичних ворожок. Вони приймають у приватному секторі поруч, утворюючи такий собі “Бермудський трикутник”.

Тут, зокрема, працює Ніна. Її секретарка розповіла, що ворожка “давно працює, місцева. Має дуже великі таланти”. Її послуги — від 50 гривень. А Віолета з цього ж таки “Бермудського трикутника” бере вже 70.

Я обрала Таїсію Михайлівну з цього району. Вона живе у красивому біленькому двоповерховому будинку. На подвір’ї чисто, газонна трава, жодної квітки. До дверей ведуть широкі сходи. Таїсія одразу викликає в мене незрозумілу симпатію.

Спілкуємося у кімнаті, де ідеально прибрано, на столі лежать карти Таро, якась книжка, свічки. Навпроти нас — дзеркало. Розмовляє Таїсія російською.

— Хочу дізнатися про майбутнє, — починаю обережно.

Вона, розкинувши засмалцьовані карти, говорить мені, незаміжній дівчині:

— О, бачу, є шанувальник.

Уважно спостерігаючи за моєю реакцією, додає:

— Між вами якісь переживання.

Ворожка повідомляє про чорняву жінку, яка робить проти нас дуже погані речі.

— Знаєш таку? — таємниче запитує.

— Ні.

Вона далі розкладає карти, примовляючи, що все-таки є нехороша брюнетка в моєму житті. Потім ворожка говорила про якийсь суд, в’язницю, велике кохання шанувальника, труднощі між нами та таємну змову моєї подруги.

— Якщо хочеш зберегти стосунки, треба терміново ставити захист. Приходь до мене, знімемо порчу — 860 гривень.

— А як моя професійна діяльність розвиватиметься? — переводжу розмову в інше русло.

Таїсія сказала, що жодних змін не бачить. А потім раптом запитала:

— А де ти працюєш?

Відповіла, що в газеті. Ворожка почала нервово збирати карти і промовляти, що в неї уже немає часу. На все це дійство пішло хвилин п’ятнадцять. Нічого цікавого Таїсія мені не відкрила: загальні фрази про банальні проблеми молодої дівчини. Мені ворожка ворожила, // Мені ворожка казала, // Мені ворожка ворожила, // Щоб не

любила хлопців я, — пригадалися слова народної пісні.

Інша ворожка була відвертіша й повідомила, що має п’ятиденний робочий тиждень, утім, як інші її колеги. “У суботу ходимо до храму”, — розповіла по телефону знахарка Ганна Миколаївна і навідріз відмовилася приймати у вихідні.

Зате телефонувала ще одній ворожці й розчарувалася вже з перших секунд. Замість виклику у слухавці пролунали запальні ритми “попсової” співачки. “А як же імідж? Це мають бути таємничі мантри або африканські заклинання”, — подума-

МЕНІ ВОРОЖКА ВОРОЖИЛА, або БІЗНЕС НА ДОВІРІ

Що може бути шкідливіше за людину, яка володіє знанням найскладніших наук, але не має доброго серця? Про це запитував Григорій Сковорода. А ці люди, володіючи складною технікою маніпулювання свідомістю, часто не мають ні доброго серця, ні совісті. Сьогодні говоритимемо про “приборкувачок доль” — ворожок: які психологічні прийоми використовують і як не потрапити до них на гачок. А ще на прикладі столиці розглянемо, наскільки успішний бізнес можна створити на людському горі та довірі.

Діяльність ворожок дуже влучно описав в “Енеїді” Іван Котляревський: “На світі всячину я знаю, // Хоть нікуди і не ходжу, // І людям в нужді помагаю, // І їм на звіздах ворожу: // Кому чи трясцю одігнати, // Од заушниць чи пошептати, // Або і волос ізігнати; // Шепчу — уроки проганяю, // Переполюхи виливаю, // Гадюк умію замовлять”.

лося. Звісно, загадковість розвіялася, як дим. Надія Андріївна, яка “допомагає налагодити бізнес та зашепче запій” розповіла, що досвідчена — ворожить 20 років. 35-річна жінка мешкає у багатоповерховому будинку на проспекті Науки. Вона не працює у суботу та неділю.

Ворожки — гарні піар-менеджери. Вони створюють інформаційну хвилю, певне коло знайомих, які поширюють про них позитивні відгуки. Уміють працювати над своїм іміджем — дають оголошення у ЗМІ та зовнішні носії реклами, з’являються у різних телепрограмах, піаряться на президентських виборах і навіть мають власну телепрограму — на телеканалі “Тоніс”. Звісно, — з напруженням позитивного іміджу збільшується довіра до їхньої діяльності. Згадаймо того ж Павла Глобу: розрекламований, але науково доведено, що точність його прогнозів украї низька.

Цей “бізнес” — “на довірі”, лукавих ворожок не переслідують за їхню діяльність, тож у столиці виникає дедалі більше “Бермудських трикутників”. Це зло не можна ні відшептати, ні викоренити.

ЯК БОНУС — БУКЕТ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Ідучи до ворожки, хочемо зняти з себе відповідальність за негаразди у власному житті: мовляв, це не я, а доля у мене нещаслива. Ворожка лише зміцнить цю думку. І замість вирішувати проблеми сподіваємося ворожінням упіймати удачу у свої сіді. “Виправителька доль” знищить останні крихти віри у власні сили.

Іноді ворожка може знайти ваш “об’єкт неприємностей” — заздрісну сусідку, нещирю подругу, лиху свекруху. Це породжує злість і недовіру. А іноді бажання помсти затьмарює здоровий глузд: люди ходять до ворожки, щоб насолити злораднику. Знову-таки, нагальні проблеми відтісняються, ворожка “грає” на слабкостях людини. Усе закінчується сумно: стосунки з близькими зіпсовано, час втрачено, проблеми не вирішено, а на душі — сором і каяття.

Іноді люди йдуть до ворожки, щоб почути солодку неправду. Як у народній пісні: “Щоб не боліло в мене серце // І не минули марно дні, // Бреши, ворожко, що вернеться // Мій принц на білому коні... Приємніше вірити у добре й радісне. І нехай ворожка сто разів скаже неправду — людина задоволена.

З іншого боку, коли ворожка обіцяє велике щастя, то людина зітхає із полегшенням. “У мене все буде добре”, — втішається і... розслабляється. А щоб досягти успіху, треба не лише вірити, а й працювати.

Ворожки мають “талант”: знають що, коли і кому говорити. Після зустрічі з ними люди здивовані: “І як вона про це дізналась?” Психологи переконують — це не надприродні здібності, а звичайна спостережливість.

Розповідає психотерапевт і сімейний психолог Олександр Коломийчук: “Ворожки говорять невизначеними словами, намагаючись

сприйняття світу. “Золоте правило” ворожок — знайти людину з проблемами, уміло поспівчувати їй, викликати до себе симпатію, звузити горизонти її свідомості.

Не варто бути самовпевненим і спеціально наражатися на небезпеку — мовляв, я впораюся з ворожками. Часті випадки, коли обізнані люди намагалися позмагатися із шахрайками, але все одно потрапляли на гачок. Ворожки уміють обходити ті бар’єри, які люди зводять навколо себе.

За твердженням психологів — один із секретів успіху вуличних ворожок полягає в тому, що під час спілкування вони безперестанку говорять, переважуючи мозок своєї жертви зайвою інформацією, не даючи їй тверезо оцінити ситуацію: воля паралізується. Для загальної безпеки психологи радять уникати спілкування з ними. Якщо все-таки довелось заговорити і відчепитися не вдається, слід покликати на допомогу, поява сторонньої людини відверне увагу. Не дайте ввести себе у заціпеніння, не зустрічайтеся з ворожкою поглядом.

Олександр Коломийчук радить ігнорувати ворожок: “Деякі намагаються виправдатись перед ними: мовляв, нині я не готовий говорити. Цього достатньо, щоб потрапити під їхній вплив, а далі вже важко протистояти. Можна використовувати ненормативну лексику — циганки добре розуміють таку мову”.

Вуличні ворожки намагаються зменшити дистанцію у спілкуванні, щоб проникнути в інтимний простір людини. Часто хапають за руки і беруть ваші речі. А скорочення відстані викликає високий рівень довіри у спілкуванні. Коли на вулиці спілкується з незнайомою людиною і відчуває до неї незрозумілу симпатію — це дуже небезпечно і має насторожувати.

НЕ ДОВІРЯЙТЕ ЖИТТЯ ПОГАНОМУ ВОДІЮ

Отож від “приборкувачок доль” не застрахований ніхто. Здавалося б, варто заборонити їхню діяльність. Олександр Плющ переконує, що ворожки були, є і будуть.

“На законодавчому рівні це явище заборонити не можна, можливо лише обмежити його певні форми. Ми живемо в епоху змін, коли немає ніякої впевненості в наступному дні, низька прогнозованість життя. У людей існує природна потреба дізнатися про своє майбутнє, щоб до нього підготуватися. Хочемо розширити часові рамки, щоб обрати власну життєву модель, скоригувати поведінку. Тому люди і звертаються до ворожок, щоб підготуватися і налаштуватися до майбутнього”.

Ворожки виконують функцію державних мужів — дають гарантії, заспокоюють, шукають і карають винних у негараздах. Чим більше процвітає бізнес на довірі, тим менше держава дбає про своїх громадян.

Ворожки також тонко реагують на реалії часу: нині міжособистісне коло спілкування замінюється технічними засобами, Інтернетом, а вони ж пропонують душевну і відверту розмову.

Розповідає Олександр Плющ: “В українців проблеми вирішуються у колі довіри — серед друзів. На Заході поняття “друг” рідко зустрічається, у них дружні стосунки не припускають духовної близькості. У нас теж потихеньку зникає поняття дружби, та і не про всі проблеми можна поговорити з друзями. Тому людина намагається знайти підтримку поза своїм колом спілкування”.

Оскільки друзі “зависають в Інтернеті”, психологічна допомога в Україні поки що дуже дорога, то обираємо найпростіший шлях — сходити до ворожки, щоб просто вговоритися.

На життєвому шляху в усіх бувають карколомні повороти. Але коли відпустите кермо або довіретеся поганому водію — потрапите в аварію. Ворожка — поганий водій, та й прав у неї немає. Відповідальність за ваше життя несе тільки ви. А якщо на серці погано, то настоятель Свято-Покровської церкви отець Володимир Черпак радить шукати порятунку у Божому слові, бо діяльність ворожок “від лукавого”.

якогого мені чітко сформулювати свої відповіді. Завдяки такій “обтічності фраз” — поради ворожок можна використати для всіх, навіть зовсім протилежних ситуацій. Певну невербальну інформацію надає власне клієнт — обручка, деталі одягу тощо. Цими деталями ворожка підкріплює власну проникливість. А іноді люди й самі вказують певні дані, не помічаючи цього. Адже людина у спілкуванні з ворожками зазвичай хвилюється. Та й вони намагаються викликати у відвідувачів стан легкого стресу, бо емоційно збуджена людина втрачає здатність раціонально мислити, нею можна маніпулювати”.

Ворожки — ще ті психологи! Уміють сканувати людину, бачити її проблеми і на основі цього давати загальноприпустимі поради. А у процесі багаторічної роботи зіштовхуються з багатьма ситуаціями, тому і пропонують типові шляхи вирішення проблем.

Старший науковий співробітник Інституту соціальної і політичної психології НАПН України, кандидат психологічних наук Олександр Плющ звертає увагу на особливості нашого менталітету: “Живемо у добродушному ставленні до зовнішнього світу, ми довірливі. У глибинній природі українця закладено, що світ добрий”. Тому і сприймаємо слова ворожки “на віру”.

Комплекси неповноцінності, втрата віри у власні сили, усвідомлення невідворотності, спотворене уявлення про добро і зло, втрачений час — чи не завелика ціна візитів до ворожки?

ЯКЩО НЕ ЙДЕТЕ ДО НЕЇ, ТО ВОНА ПРИЙДЕ ДО ВАС

Навіть якщо вирішили ніколи не ходити до шарлатанок, вони можуть знайти вас. Жінки у рясних спідницях можуть виловити вас серед натовпу. Ворожки помічають людей стурбованих, пригнічених, неувважних, тобто тих, у кого звучене коло

ПИЛИП ІЛЛЕНКО: «НАЦІОНАЛЬНИЙ КІНЕМАТОГРАФ — ЦЕ ДЗЕРКАЛО СВІДОМОСТІ НАЦІЇ»

За програмою Всеукраїнського просвітянського фестивалю “Мазепа-фест” у Полтаві відбулися Дні українського кінематографа.

Тетяна НАЗАРЕНКО,
Полтава

Власне фестиваль і розпочався з Днів українського кіно, які проходили у приміщенні ОЦЕ-ВУМу 9 та 10 вересня. Режисер Михайло Ілленко разом зі своїми учнями Мариною Вродою, Юлією Гоголь, Дмитром Сухолитким-Собчуком та сином Юрія Ілленка Пилипом привезли до Полтави один художній та 30 короткометражних фільмів. Тож полтавці та гості міста із задоволенням їх подивилися, знайомилися та спілкувалися з українськими режисерами.

Приємно відзначити, що це абсолютно не самовпевнені, не зарозумілі, а скромні люди, хоча мають нагороди й світове визнання. Але з блиском в очах і невимовним бажанням підняти український кінематограф, що став на коліна перед американською та російською кіноіндустрією.

— Для нас важливий кожен глядач, — наголосив у слові до полтавців Михайло Ілленко. — Не так часто нам вдається з вами перетинатися. А така зустріч потрібна для обох сторін. Бо глядачі говорять: “Щось нам не те показують”, а ми, режисери: “Якийсь не той глядач”. Нам цікаві не ті “фантики”, які ви щодня споглядаєте на телеэкранах, не та брехня, за яку платять гроші. Ми хочемо робити щось про вас і для вас.

Також Михайло Ілленко розповів про кінофестиваль короткометражних фільмів “Відкрита ніч”, плани щодо його проведення наступного року одночасно по всій Україні, зокрема і в Полтаві в режимі “Скайп”, а також запросив засновника та організатора фестивалю, голову Полтавського об’єднання ВУТ “Просвіта”, народного депутата Миколу Кульчинського стати постійним членом журі “Відкритої ночі”, пошановуючи його

глибоке розуміння так званого “короткого метра”.

“КРОС”: УСЕ ГЕНІАЛЬНЕ — ПРОСТО

У короткометражному фільмі Марини Вроди “Крос” грають не професійні актори. Вони говорять тією мовою, якою говорять, і вільно виражають свої емоції. До таких фільмів український глядач не звик, а ось журі на Канському кінофестивалі оцінило стрічку найвищою нагородою — “Золотою пальмовою гілкою”. Короткометражка була єдиним представником України серед 1000 претендентів у офіційній програмі 64-го Канського фестивалю.

— Мені було цікаво: як сприймуть цю картину в Україні? Уже зараз думки моїх друзів розділилися. Одні сказали: ти ж завжди знімала кіно-переживання, а тут — метафора. Хтось і похвалив, сказавши, що в “Кросі” зробила відразу два кроки вперед, — говорить Марина Врода в одному зі своїх інтерв’ю після перемоги. — Фільм про нашу з вами країну. Ідея народилася з моїх власних переживань. Зі шкільного дитинства. Ця картина ставить більше запитань, аніж відповідає на них.

У стрічці школярі у буквальному значенні біжать крос у лісі. Спочатку головного героя — хлопчика змушують бігти, потім він біжить сам, а далі дивиться, як біжить інший. Однолітки вважають його нікчемою, і щось людське у нього всередині ламається. Цим фільмом авторка ніби ставить запитання всім нам: навіщо біжимо й куди?

“ФУЧЖОУ” — ХУДОЖНИЙ ФІЛЬМ ПРО ГЕРОЯ-УКРАЇНЦЯ

“Фучжоу” — історико-романтична притча режисера Михайла Ілленка, відзнята ще 1993 року на кіностудії О. Довженка, яку теж було представлено полтавському глядачеві.

У картині бачимо придніпровські містечка й села України, узбережжя Флориди і навіть Бермудський трикутник. Нашадка українців, які колись емігрували за океан, Ореста, шаленим вітром стихій закидає в українське село. Хлопець має здатність водити за собою вітер. Понад сотню років тому, коли перша хвиля еміграції розкидала українців світами, саме вітер допомагав Оресту шукати за океаном свою наречену. Через химери людських фантазій і вчинків, пройшовши нелегкий шлях, Орест таки знаходить кохану Катерину. У стрічці є все: легка іронія, сарказм, гумор і найголовніше — справжні почуття, адже глядача неможливо обманути.

У картині знімалися Богдан Ступка, Богдан Бенюк, Олексій Горбунов та інші.

— Коли з’явився фільм, — говорить Михайло Ілленко, — критики відразу почали дивуватися, мовляв, що це за український герой, який усіх перемагає. Українець у складних життєвих ситуаціях повинен сісти під тином, заплакати, заспівати журливих пісень. Відтоді все роблю для того, аби цей міф розвіяти.

“ЧЕШКИ”: НЕЗДІЙСНЕНА МРІЯ — ДУХОВНЕ ЗРОСТАННЯ

Ця стрічка молодого режисера Юлії Гоголь відзначена нагородами на кінофестивалях “Молодість” і “Відкрита ніч”. Історія про маленьку дівчинку, яка мріяла стати балериною. Жили з мамою бідно. Не було коштів навіть на чешки. Тож на першу репетицію дівчинці довелося прийти у звичайних шкарпетках. Пихата викладачка осоромила її. Тож мрія так і не здійснилася, але морально дитина зросла.

— Це маленький епізод із дитинства, коли дитина через больовий шок складає із пазлів картину життя. І добре, якщо її у

цьому хтось допоможе, — пояснила глядачам Юлія Гоголь.

“ОТРОЦТВО” ДМИТРА СУХОЛИТКОГО-СОБЧУКА

— Моя історія розказана від душі й широко. Хоч у фільмі немає жодного слова, — говорить автор. — Це перший дотик до якогось іншого світу, який був для людини закритий.

У стрічці йдеться про юнака, якого проводжають на залізничному пероні батько і кохана дівчина на навчання. Мати ж тихо молиться вдома перед образами. Прощання болоче й хвилююче для всіх. Для хлопця цей від’їзд — початок раніше невідомої дороги життя. Згадаймо, як кожен із нас, покидаючи батьківський поріг, уперше їхав кудись на навчання. Доводилося розлучатися з усім, таким рідним... І звикати до нового життя.

Окрім цих короткометражних фільмів, глядачі мали змогу переглянути не менш талановиті роботи студентів Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені Карпенка-Карого. Особливо сподобалися “Поліські образки” з циклу “Чорнобиль + 20. Це наша земля — ми тут живемо”. З душею відзняті картини, правдиві, без прикрас, про нас і для нас.

ПРО СТАН КІНО СЬОГОДНІ І ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

Пилип Ілленко, син відомого режисера Юрія Ілленка, підсумувавши слова колег, на зустрічі з полтавським глядачем зазначив:

— Національний кінематограф — це дзеркало свідомості нації. Але, як і будь-яке дзеркало, має сенс, коли у нього хтось дивиться. Якщо глядача немає, дзеркало — лише шматок скла. Ми живемо в окупованому інформаційному просторі, який є чужим нашій нації. Як наслідок, у нашій свідомості побутують міфи, які сьогодні, на щастя, ми маємо можливість спростувати: 1) українському глядачеві розповідають, що українського кіно немає; 2) українським режисерам говорять, що немає глядача, який хотів би дивитися ці фільми.

Тому найближчим часом у Полтаві режисери спільно з Полтавським обласним об’єднанням товариства “Просвіта” планують організувати перегляд фільмів Юрія Ілленка у рамках Тижня кіно Юрія Ілленка.

Своїми творчими планами поділився з полтавцями і Михайло Ілленко. Зараз під його керівництвом ідуть зйомки фільму про льотчика Івана Даценка, родом із села Чернечий Яр на Полтавщині, який двічі був приречений на загибель, але залишився живим і... став вождем індіанського племені.

Голова Полтавського обласного об’єднання товариства “Просвіта”, засновник та організатор фестивалю “Мазепа-фест” Микола Кульчинський, який радо приймав гостей, зазначив:

— У цих талановитих режисерів є бачення і розуміння світу. У їхніх короткометражних фільмах можна знайти більше відповідей і поставити запитання, аніж у багатьох повнометражних. Я впевнений, що ця молодь стане великими кінорежисерами, які здобуватимуть перемоги й у Каннах, і в Берліні, і в Голлівуді.

З МИСТЕЦЬКОГО АЗБУКОВНИКА СПРАГЛОГО СТИЛІСТА

Володимир КАЧКАН,
Івано-Франківськ

...Я стояв напроти полотен Богдана Бринського, шукав відстані й бажаного окові й думці ракурсу, наближався й віддалявся від цього таїнного історіопису, що тільки для спраглих і тямущих розгортає особливу стилістику не просто бачення прочитання-роздумування. Часом здавалося, що якась непідвладна людським судженням сила опускає просто-таки, як небесні афіші, сюди, до вистав залів чи по закутинах творчої робітні Богдана, уже готові-сінкі малярські твори, так-так, саме твори, не образки чи натюрморти або ж портрети великих воїв, а чи властелинів-мужів, що уже мріють десь поза земними обр’ямами, чи й когось із нас, дрібно-земних, які ще п’ють сонце, в’яжуть ненаситною любов’ю весільні бинди і нипають у карколомстві за уявленим щастям.

Нерідко, як перебігові кадри кіно, проступали до мене казковими феями дивні сучасними українськими формами динамічної композиції, з яких просто-таки вибухала сила й снага. Я таки утвердився в думці, що осьде споглядання нічого не допоможе, бо тут, вочевидь, закодовані й проросли на густому замісі родовідних традицій, особливої в ознаках добра і моралі філософія думання й вираження, якась мовби сакральна духовність і водночас предковичний селянсько-інтелігентський чин. Як справедливо спрогнозував досвід Опанаса Заливахи, тут, у його майстерні й на фарбовиявах, існує, проявляється дух і сутність найвищого буття. В аурі Бринського тільки світло, любов, небайдужість, віра, надія, справедливість. Тут гармонія суцього й уявного. Направду, за словами іншого художника, що уособлював цілу часову епоху в галицькій художницькій школі — Дениса Лева Іванцева, малярство пана Богдана — це “одушевлені емоційні бравурні барвисті візії”.

На полотнах Б. Бринського годі шукати історичних точностей — він нічого своїми творами не підтверджує. Він, глибинно й системно поринаючи в істину знань, бере собі до свідомості, як бджола з квітки пергу, тільки дух часу, вилущує, сказати б, змістовий хребет подій, що були націєтворчими на шляху серцевинного, матірнього, а не прибудного народу. А вже тоді раціонорна нестримною думання й емоціобунту йдуть у сув’язі чи, може, й розходяться десь остехинами — від головного, центрального гостинця концепції-задуму.

Подивімося на його так звані історичні сюжети: десь здивився кінь, полишаючи у кривавій біїні на полі свого господаря; десь уперлися чолами в небо княжі посланці, торуючи довжелезні путі-дороги до завойованого й вибореного в кривавому муцуванні права; десь похилилися хрести на могилах, затоптаних недобрим і лихим часом; десь червоно-чорні вітри з жовтими дощами напередими басаманьять ранковий світ, аби очистилися простір і доля для очікуваних синів; десь чийсь пошматований на фалаття груди закривають нашу найбільючішу історичну пробою в національній тілі; десь на світлому обличчі художника, накритому вічністю, сходять геній таланту; а десь, може, ще лишень на розбурханому фантазією морі пана Митця, шкуються прадавні чайки, аби перевезти нас до завтрашніх фортець-оборонниць українського духу...

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Давно знаю Святослава Васильчука по спільній рухівській і просвітянській роботі і завжди дивуюся його енергійності й небайдужості. Пригадую доволі бурхливі з'їзди Народного руху України, тоді ще єдиного, не розколотого, першої половини 90-х років. Очолюючи Житомирську обласну організацію НРУ, а відтак і рухівську делегацію житомирців на з'їздах, Святослав брав найактивнішу участь у гострих дискусіях. І за всієї принциповості, чіткості позиції у нього домінувало не голе критиканство, поширене тоді в наших колах, а конструктив. Він завжди був переповнений ідеями. І це були не просто декларації, а перевірені практикою речі. Бо цікавих, конкретних справ на рахунок рухівця і просвітянина було немало.

Ми співпрацювали і як журналісти нечисленної ще, на жаль, національно-демократичної преси. Тоді, у другій половині 90-х, здавалося, наша спільна справа набуває розвою. Спільна, бо Святослав, як і я, закінчив факультет журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, багато років видав газетарській справі. Без зайвої скромності можу сказати, що ми з ним тоді очолювали одні з наймасовіших рухівських і просвітянських газет в Україні. Наклад Чернігівської “Сіверщини”, де я був редактором, досяг 35 тисяч передплати. У Житомирі Святослав Васильчук видавав і редагував газету “Віче” з її 30-тисячним накладом. Найактивнішу участь ми взяли й у створенні та роботі Асоціації рухівської преси, яка на початках об'єднала десятки демократичних газет. У планах був обмін матеріалами, кооперування у всіх видавничих справах, від пошуку реклами до закупівлі паперу, врешті просто обмін досвідом газетарської роботи. На жаль, з часом Асоціація поволі затухла, як і загалом демократична преса. Дедалі важче стало витримувати конкуренцію в медіа-просторі, який заповнили видання олігархічних кланів. Та, правду кажучи, й національно-демократичні сили недопрацьовували у творенні потужної власної преси. Тож для обох наших газет настали не кращі часи.

Утім, енергія Святослава Васильчука знайшла прекрасне застосування на просвітянській ниві. Просвітянин із перших,

У ВИРІ ЖИТТЯ

Святославу ВАСИЛЬЧУКУ — 70

2002 року він став головою Житомирського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка. Важко перелічити всі добрі справи членів об'єднання, здійснені під орудою свого лідера. Жоден захід, жодна програма, акція національно-патріотичного спрямування не обходяться без їхньої участі. Не менш важливо, що голова об'єднання розуміє важливість буденної чорнової роботи в Товаристві. А це і створення нових осередків, і поширення національної преси, зокрема нашої газети “Слово Просвіти”.

Звідки стільки енергії, працьовитості на ниві української духовності? Можна сміливо припустити, що це результат потужного національного гарту, пронесеного з самого дитинства через усе життя. А воно було далеко не ідилічним для уродження села Антонівка, що в Гошанському районі Рівненщини. Батько Святослава Карпо Олексійович, звичайний поліський селянин, відзначався потягом до знань, немалою освіченістю, що, втім, було не вдововижу в українських селах. Глава родини багато читав, передплачував патріотичні українські газети. У цей період, у 20—30 роки ХХ століття, західноукраїнські землі входили до складу Польської держави. Звичайно, ситуацію тут не можна було порівняти з національним приниженням українців у Радянському Союзі, але й тут за свої національні права треба було боротися. Саме завдяки активності Карпа Олексійовича селяни добилися, щоб дітей у школі вчили не лише державною польською, а й рідною українською мовою. На початку 30-х Карпо Васильчук створив у селі осередок ОУН.

Трагічна доля українців, України, розірваної між імперіями, позбавленої державності, як у краплі води, відбилася на долі цієї звичайної сільської родини. Не лише за часів Польщі Карпові Олексійовичу, обраному земляками війтом, тобто сільським головою, довелося відстоювати національні інтереси, права своїх односельців. Боровся за це і за нової влади “визволителів” зі сходу, московських окупантів. Люди знову довірили Васильчукові посаду сільського голови. Але такі патріоти новій владі непотрібні й ворожі. Коли радянські каральні органи впритул зацікавилися сільським осередком “Просвіти” і одним із його керівників, сільським головою Васильчуком, тому не за-

лишалося нічого іншого, як піти в підпілля. А невдовзі довелося стати на борню вже з недавніми друзями більшовиків — німецькими окупантами.

Ця боротьба привела Карпа Васильчука у лави УПА. У повстанській армії опинилися і його старший син Андрій, а також брат, чимало інших родичів. А донька Ганна очолила в селі молодіжну націоналістичну організацію “Юнацтво ОУН”, до якої залучила й трьох своїх сестер.

Цей біографічний екскурс допоможе зрозуміти, в якій родині зростав малий Святослав.

А трагедія українського селянства, особливо на західних теренах, тривала і після так званої перемоги й чергової зміни окупантів. К. Васильчук боровся з більшовицькою окупацією до останнього. Потім були арешт, суд, термін ув'язнення і загинув у радянському таборі.

На Святославі з дитинства було тавро сина ворога народу. І навіть після офіційної реабілітації батька гордому поліщукові, що не зрадив національних ідеалів, було непросте жити. Куди лиш не кидала доля, ким тільки не довелося працювати.

...Ось уже понад три десятиліття Святослав Карпович мешкає в Житомирі. Згуртував чимале коло однодумців, патріотів, разом з якими боролися за Незалежність України, становлення молодого держави. У перший призов рухівців, просвітян у структури влади, в далекі вже і романтичні часи початку 90-х, Святослав Васильчук працював завідувачем відділу обласної державної адміністрації. Утім, доволі швидко місця тих, хто виборював незалежність, у владі зайняли старі-нові чиновники, проворні завсідники владних кабінетів і коридорів. З багатьма такими начебто ж служителями держави патріотам знову доводиться вести боротьбу за Україну. І Святослав Васильчук знову в перших лавах. Кілька каденцій поспіль його обирали депутатом Житомирської обласної ради, де був членом президії, головою постійної комісії з гуманітарних питань. Не полишає і журналістику, є автором нашої газети.

Недавно ми знову зустрілися, цього разу на V Всесвітньому форумі українців, учасником якого був і Васильчук. Як завжди, брав найактивнішу участь у дискусіях, підготовці ухвал. Такий він уже є, справжній українець, патріот. Просвітянин.

СЛОВО *Просвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА ТРИВАЄ
Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617, сторінка 59 в “Каталозі”

на 1 місяць 4 грн 77 коп. на 3 місяці 13 грн 71 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР'ЯН
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57
Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Євген БУКЕТ
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301238
Наклад у вересні — 18 400

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

